

Hvilke Farer rummer vor økonomiske Situation?

Af
Overretsprokurator **P. Casse.**

I.

Siden Udbrudet af Bankkrisen er det fra mange Sider blevet erkendt, at Landets økonomiske Tilstand er gaaet betænkeligt tilbage. I Forbindelse hermed hører man da Udtalelser om Nødvendigheden af større Sparsommelighed, men alvorlige og indtrængende Krav herom fra autoritativ Side er ikke fremkomne.

Hvad Regeringen angaar, udtalte Konseilpræsident Neergaard vel i sin Programtale i September, at Sparsommelighed var fornøden; men ved Siden heraf erklærede han, at paa de sociale Foranstaltningers Omraade — og dette spiller nu en meget stor Rolle i vort Statsregnskab — maatte der ikke slaas af. Her skulde Danmark vedblive at være Foregangsland, altsaa fastholde de vedtagne Love med deraf flydende stadig stigende Udgifter, og vi skulde yderligere tage nye Opgaver op.

Man har da heller ikke i den forløbne Rigsdags-samling mærket det mindste til noget nyt Princip, og i det hele er der jo ikke noget Omraade, hvor der i Rigsdagen for Alvor tales om Økonomi, undtagen hvor Talen er om Forsvarslovene; thi ene her bliver Danmark atter et lille fattigt Land.

Eksempelvis skal nævnes det i sig selv højst betænkelige og tvivlsomme Forslag om en fast Jernbanebro fra Sjælland til Falster med en Udgift af c. en halv Snes Millioner, og naar der nu i Sommerens Løb

anvendes 100,000 Kr. paa nye Undersøgelser, skal disse omfatte en Forbindelse fra Køge over Møen samt en Tunnel fra Sjælland til Falster, altsaa Anlæg, der vil medføre langt større Udgifter end det nu foreliggende Projekt.

Fremdeles Lovforslagene om en Bevilling af 4,600,000 Kr. (foruden Grunden) til Anlæg af en Godsbanegaard i Aarhus, om Forhøjelse af Udgiften til Centralværksteder i København med 600,000, og til Dobbeltsporet paa Fyn med 800,000.

Rigsdagen har ogsaa med stor Godmodighed behandlet Forlangendet om 1,400,000 Kr. til Inventar til Rigshospitalet — oprindelig anslaaet til 500,000 Kr.

Lovforslaget om Oprettelse af Husmandsbrug vil hjemle Udbetaling af c. 20 Mill. i de følgende 5 Aar, og vil der saa i Løbet af 15 Aar fra den første Lov af 1899 paa denne Konto kunne disponeres over c. 40 Mill. Da Staten her laaner ud til 3 % med en meget langsom Amortisering, vil Statskassen ved selv at skulle laane Pengene til $3\frac{1}{2}$ à 4 %, komme til at udrede et meget betydeligt Tilskud.

Understøttelsen til den sjællandske Bondestands Sparekasse og de store Byggeforetagender, der er i Gang for Statens Regning, Christiansborg, Rigsarkivet, Københavns Banegaard m. m., vil medføre grumme mange Millioners Udgift.

For Kommunernes Vedkommende gaar det paa lignende Maade. Store og kostbare Anlæg, Forøgelse af Antallet af Embeds- og Bestillingsmænd, vidtgaaende Lønreformer og liberale Understøttelser i forskellige Øjemed har medført en kolossal Forøgelse af Udgifterne. Chefen for Statens statistiske Bureau, Direktør Koefoed, har for nylig i et Foredrag om »Kommunernes Gæld« gjort opmærksom paa, at By- og Landkommunernes samlede Gæld fra 1890 til nu var steget fra 76 Mill. til 252 Mill., altsaa en Stigning paa 176 Mill. eller henved 17 Mill. Kr. aarlig, og han fremhævede, at Frederiksbergs Gæld var stegen fra $1\frac{3}{4}$ til 15 Mill., og Københavns Kommunes fra $28\frac{1}{2}$ til godt 140 Mill. Siden da er Aarhus yderligere rykket i liden med et nyt Laan paa 9 Mill.

Direktør Koefoed syntes imidlertid ikke heri at se nogen stor nærliggende Fare; thi de af ham antydede Foranstaltninger gik nærmest ud paa at værne Frem-

tidens Skatteydere, og Konferensraad Falbe-Hansen saa i den stærke Gældstigning et almindeligt Kulturfænomen.

Men da Københavns Budget trods stærkt forøgede Indtægter nu har et Underskud paa 3 Mill., og da det er oplyst, at der af Laanet af 1908 stort 40 Mill. (hvorpaa dog forskudsvis var optaget 13 à 14 Mill.) nu ikke er mere end 14 Mill. til Disposition, mens der er bevilget Arbejder til Beløb 17 Mill. — tør man nok sige, at Faren er i høj Grad truende allerede for den nuværende Generation.

II.

Konverteringens Følger.

En Hovedaarsag til den økonomiske Situation, som den har udviklet sig her i den sidste halve Snes Aar, er Konverteringen i goerne, hvorved Rentefoden for største Delen af vore rentebærende Papirer blev sat $1\frac{1}{2}\%$ ned.

En normal Konvertering bør først og fremmest have Støtte i Tilstanden paa det Pengemarked, hvor den skal gennemføres; men dette var ikke Tilfældet her. Det var ikke det danske Pengemarked, der ved Rigelighed af Penge og lav Rentefod opfordrede til at søge en saadan Transaktion gennemført; men det var de udenlandske Pengemarkeder, der var rigelige og billige, og som tilbød os Penge til $3\frac{1}{2}\%$. Der hævdede sig advarende Røster herhjemme; men de blev ikke hørt. Faktum blev, at mens Konverteringen blev gennemført for den allerstørste Del af de Obligationer, der var under offentlig eller halv-offentlig Administration, vægrede private, der havde fuld Raadighed over deres Formue, sig temmelig gennemgaaende ved at lade sig nøje med $3\frac{1}{2}\%$. De var ikke indrettede paa at kunne nøjes med en Rente, der var lavere end den, der i over Mands Minde havde slaaet Rod her, som den officielt anerkendte normale Rente, og som derhos i en lang Aarrække havde været opfattet som en Minimumsrente. Kunde de ikke beholde 4% , foretrak de at tage deres Penge og anbringe dem paa anden Maade.

Store Masser af Kreditforeningsobligationer og saa

godt som vor hele Statsgæld gik over paa udenlandske Hænder, og der vældede en Strøm af Guld ind over Landet.

Hvis nu her havde staaet livskraftige Erhverv beredte til at modtage og gennem Produktion forrente disse Kapitaler, eller hvis her havde staaet Kredse af dygtige og energiske Forretningsmænd, der med disse Kapitaler kunde begynde nye og indbringende Virksomheder, saasom i Industri, Handel og Skibsfart, saa vilde meget have kunnet udvikle sig anderledes; men vort bærende Erhverv, Landbruget, havde da omtrent tilendebragt Overgangen til Andels- og Fællesmejerier, og vor Børs havde ikke Forretningsgenier, der kunde anvende Pengene saaledes, at de blev til varigt Gavn for Landets Produktion, og saaledes, at de ansporede til Flid og Driftighed i Stedet for at vække den Forestilling, at vort Land flyder med Mælk og Honning, og at man derfor kun behøver at arbejde med halv Kraft uden at give Afkald paa noget af Livets Goder.

Der blev oprettet en Del Aktieselskaber, navnlig Dampskibsselskaber, men særlig Lykke var der ikke med dem; og meget blev anbragt i Sparekasserne eller som Indlaan i Bankerne for at se Tiden an. Men at have disponible Penge, der ikke er fremkommet ved Opsparing, er for mange Mennesker forbunden med Fare. Man fristes til at bruge deraf, bygge sig en Villa, foretage en Rejse, forbedre sin Levelfod, kort sagt Anbringelser, der ikke har noget produktivt Øjemed, eller som i hvert Fald giver Tab i Steden for Fordel, og der er vel heller ikke Tvivl om, at den lave Rentefod har fristet Folk til at optage større Laan, end de i Virkeligheden havde Brug for.

Alt i alt kom der langt flere Penge i Cirkulation, end ellers vilde have været Tilfældet, og Virkningen heraf bliver da i Erhvervslivet, at man faar »gode Tider« med livligere Efterspørgsel og højere Priser saavel paa Varer som paa personlig Virksomhed.

III.

Byggeriet og Bankerne.

Og saa begyndte Byggeriet i København, og jo raskere det gik frem, og jo flere Kapitaler, der ad

denne Vej sættes i Omløb, des bedre blev Tiderne, og København gjorde Indtrykket af at være i vældig Opkomst.

Og mens der til at grundlægge nye Erhvervsvirksomheder foruden Kapital kræves særegne personlige Kvalifikationer, er det navnlig for en Bygningshaandværker ingen Kunst at dirigere et Byggeforetagende.

Der vil altid findes Haandværkere, der ikke har synderlig at tabe. Og det er heller ikke saa vanskeligt at finde Sagførere, der kan lede det finansielle og skrive Kontrakterne, ligesom det undertiden er Sagførerne, der finder Bygherrerne; men Hovedsagen bliver altid at finde den Bank, der kan og vil financiere Foretagendet.

Der oprettedes i 90'erne flere nye Banker, og deres Aktiekapitaler hidrørte vistnok for en stor Del fra de fra Udlandet inddragne Kapitaler.

Saa vel de nydannede som forskellige allerede bestaaende mindre Bankinstituter havde i Reglen specielle Formaaler, saasom til Gavn for Grundejerne, Detailhandlerne, Haandværkerne, de smaa Laantagere (mod Underpant); men det gik ikke hurtigt nok med i disse specielle Brancher at skaffe sig en stor og indbringende Kundekreds. Saa slog de sig efterhaanden alle paa Byggelaanene. Til at bevilge og berigtige disse hørte der ikke megen teknisk Bankindsigt. Man vidste paa Forhaand, at Debtors personlige Vederhæftighed kunde der ikke regnes synderligt med, og heller ikke meget med de garanterende Personligheder. I Hovedsagen var et Skøn over Beliggenheden og den foreliggende Plan tilstrækkelig, og der var man ikke kræsen. Iøvrigt havde man jo Assurancesummen at gaa efter.

Byggeriet begyndte som sædvanlig i Forstæderne; men snart tog man fat ogsaa i den gamle By. Først de gamle og daarlige Huse, og derefter solide og værdifulde Bygninger, naar de havde en god Beliggenhed, og herved kom man op til Værdier paa Grunde af 3 à 400 Kr. pr. □ Alen, maaske undertiden mere; og herpaa opførtes store og flotte Butiks- og Forretningslokaler, foruden mange elegante Beboelseslejligheder — det hele i et Omfang, der ikke stod i fjerneste Forhold til Byens Udviklingsmuligheder, saa meget mere som disse i Virkeligheden for Tiden alene hvilede

paa det kunstige Opsving, som var bevirket ved de mange Penge, der blev sat i Omløb.

I flere Aar før Udbrudet af Krisen var det et stadigt Samtaleemne mellem Forretningsmænd, hvorlænge dette vilde vare, og faa var i Tvivl om, at det maatte ende med et Krak; men overensstemmende med vor Nations sangvinske Temperament beroligede rigtignok de fleste sig med, at det kun vilde blive en midlertidig Standsning; og naar saa Landet fik een god Høst eller to, vilde København atter begynde at udvide sig og det hele komme tilbage i den gamle Gænge.

De nye og de smaa Bankers Aktiekapital forslog jo under disse Forhold ikke langt. Saa begyndte de at udvide Aktiekapitalerne, og de gik hurtigt op paa adskillige Millioner. Paa Basis af den herved tilvejebragte Sikkerhed begyndte et ivrigt Kapløb om at drage saa meget som muligt af Publikums Kapital ind i Virksomheden gennem Indskud paa Sparekassevilkaar og Indlaan. Man bød for det første en høj Rente, op til $\frac{1}{2}$ % under Bankdiskonto, men endnu betænkeligere var det, at man bød Sparerne og Indlaanerne Vilkaar, som var ganske uforenelige med en omsigtsfuld og fremadskuende Bankledelse. Sparerne erholdt Ret til at hæve 2000 Kr. daglig; for Indlaan bød man samme Rente for én og tre Maaneder, og, hvad der var det allerbetænkeligste: naar Indlaanstiden var udløben, kunde Indlaanet hæves naarsomhelst. Det skulde altsaa udbetales paa Anfordring, og som Regel forandredes dette Forhold ikke ved, at Indlaaneren hævede Renter af Indlaanet. Det var nemlig kun undtagelsesvis, at Indlaansbeviserne, der sædvanlig lød paa 1 Maaned, indeholdt Bestemmelse om, at naar Renten blev hævet, indtraadte den oprindelige Uopsigeligheid, og man kunde efter Behag hæve Renten, naar man vilde, eller lade den staa, saa længe man vilde.

Saadanne Vilkaar fristede Publikum; thi mens der af rentebærende Papirer kun kunde faas lidt over 4 %, fik man her i lange Tider 5 %, og kunde derhos disponere over Kapitalen naar som helst. Her behøvede man ikke at befrygte Kurstab, og overfor unge Banker med indbetalte Aktiekapitaler paa adskillige Millioner syntes der ikke at kunne være Tvivl om, at der var

fuld Sikkerhed. De Kapitaler, der normalt skulde have søgt Anbringelse i Kreditforenings- og andre solide rentebærende Effekter, havnede altsaa i københavnske Byggeforetagender. Kreditforeningsobligationerne gik derimod til Udlandet.

Mens disse Banker for den allerstørste Del havde bundet den Kapital, hvormed de arbejdede, i Byggeforetagender, hvis Afvikling i bedste Fald vilde trække ud i hele og halve Aar, kunde en meget stor Del af denne Kapital forlanges udbetalt uden Varsel eller med et meget kort Varsel, og enhver Begivenhed, her eller andetsteds, der gav Indlaanerne anden Anvendelse for deres Penge, endsige enhver Tvivl om Bankernes absolute Soliditet, vilde, selv uden et egentligt run, i ganske kort Tid nøde dem til at standse deres Betalinger; thi Reserver i Form af letrealisable Effekter eller Tilgodehavende hos solide Korrespondenter havde de kun meget lidt af.

Havde det ikke været muligt at stoppe disse Banker i Farten?

Jo det kunde og burde i første Række de store private Banker have gjort, og de kunde ved betimelig og bestemt Optræden have hindret, at Ulykken fik det Omfang, som nu blev Tilfældet.

Da de nye Banker stiftedes med særligt Hensyn til at støtte visse Klasser af Næringsdrivende, hvis pekuniære Tarv de store Banker ikke kunde paatage sig at røgte, var det naturligt, at de smaa ved Starten fik Støtte af de store, og at der hertil lejlighedsvis knyttede sig et Samarbejde. Men Lederne af de store Banker, der jo er nøje kendte med alle københavnske Forhold, og som derfor langt bedre end andre Forretningsmænd maatte kunne se, hvad Byggespekulationen og de nye Bankers letsindige Ledelse nødvendig maatte føre til, burde her med Kraft være skredne ind. Det vides ikke, at de har gjort noget alvorligt i saa Henseende, i al Fald ikke før det var for sent, og de kan ydermere ikke frikendes for i deres egne Dispositioner at have ladet det mangle paa den fornødne Forsigtighed og Tilbageholdenhed.

Ogsaa de udvidede deres Aktiekapitaler meget betydeligt — at disse Udvidelser for en ikke ringe Del skal være foregaaet ved Inddragelse af udenlandsk Kapital er en Omstændighed, som fortjener Opmærk-

somhed; men de store Beløb, som de herigennem og ved at forcere Indlaansvirksomheden, fik til Raadighed, blev hovedsagelig anvendte til at støtte Aktieselskaber, mindre Banker her og i Provinsen og andre Klienter, der var i Betryk for Driftskapital; og paa denne Maade blev store Summer i Virkeligheden sat fast, og det var — og er forøvrigt endnu — kun en ringe Del af den Kapital, hvormed de store Banker arbejdede, der fandt Anvendelse til Vekseldiskontering og Indkøb af fremmed Valuta, hvad man kan overbevise sig om ved Gennemsyn af de maanedlige Regnskabsoversigter. Under Benævnelserne Kassekrediter, Kontokuranter, Diverse Debitorer, Udlaan mod haandfaaet Pant og Konsortialforretninger dølger sig mange Anbringelser, der binder Kapitalerne for lange Tider, ja for mange Aar og undertiden for bestandig.

Men langt større Betydning har det haft, at ogsaa de store Banker gennem Indlaan drog meget betydelige Kapitaler til sig paa Vilkaar, der med Hensyn til Rente og Forfald havde megen Lighed med dem, som ovenfor er paaankede for de nye Bankers Vedkommende; og vi staar her overfor en Omstændighed, der vistnok har haft en skæbnesvanger Betydning med Hensyn til Krisens særdeles akutte Karakter.

Det vilde have megen Interesse at faa oplyst, hvor store Summer der f. Eks. d. 8de Februar 1908 kunde uden Varsel have været forlangt udbetalt af Sparekasseindskydere og Indlaanere i de fire københavnske Hovedbanker, samt hvor meget der paa samme Maade kunde være forlangt udbetalt i Løbet af de følgende 6 Dage.

IV.

Nationalbanken og Regeringen.

Fra de private Hovedbanker vender man sig i anden Række til Nationalbanken. Denne har jo en positiv Forpligtelse til nøje at følge den Maade, hvorpaa Landets Pengevæsen udvikler sig, og til efter Evne at skride ind og retlede der, hvor det i de store Træk tiltrænges. Og Byggesvindelen her i København, som efterhaanden lagde Beslag paa Millioner i Snesevis, som foregik for alles Blikke, og som med matematisk

Sikkerhed maatte føre til en Standsning, kunde nok have givet Nationalbanken Anledning til at skride ind.

Nu er det ganske vist, at de store Seddel- eller Nationalbanker ikke i samme Grad som tidligere er i Stand til at optræde som ledende paa Pengemarkedet; men vor Nationalbank indtager dog en saadan Stilling, at de private Banker ikke gerne vil være dens Advarsler eller Forestillinger overhørig. Formentlig burde Nationalbanken derfor allerede flere Aar før Krisens Udbrud have sat sig i Forbindelse med de private Bankers ledende Mænd og gjort dem opmærksomme paa de Farer, som Situationen bar i sit Skød.

Nutildags spiller Bankvirksomheden en saa overordentlig stor Rolle i Kulturfolkenes økonomiske Liv, at Samfundet ikke kan være tjent med, at den overlades helt til sig selv, saaledes at letsindige og samvittighedsløse Spekulanter, bistaaede af Bankmænd uden Omsigt og Fremsyn, kan faa Lejlighed til at brede økonomisk Død og Fordærvelse i vide Kredse.

I sidste Instans maa Landets Regering, nærmest repræsenteret af Finansministeren, øve et Tilsyn med Bankernes Virksomhed, og den vil ved sin naturlige Autoritet, sin Forbindelse med Lovgivningsmagten, og sin Ihændehevelse af Statskassens Midler være i Stand til at optræde med stor Virkning.

Vi ser det i andre Lande. Det tyske Pengemarked unddrog paa et Vink af den tyske Regering det russiske Pengemarked sin Støtte. Den franske Regering øver en Overledelse med Hensyn til Paris's Børs. Det afhænger faktisk af den, om fremmede Papirer kan blive Genstand for Omsætning der, og den øver ogsaa en meget stor Indflydelse paa, hvilke fremmede Lande der gennem Statslaan eller paa anden Maade kan faa Støtte fra det franske Pengemarked.

Fremdeles er det bekendt, at de amerikanske Fri-staters Finansminister, der raader for Statskassens store Guldbeholdning, ved Hjælp af denne øver en regulerende Indflydelse paa Pengemarkedet, særlig i kritiske Tider.

Hos os har Regeringen i Statens Reservefond og store Kassebeholdning Midler, der med stor Virkning kan benyttes i det givne Øjeblik, vel at mærke, naar disse Beholdninger er anbragte paa en saadan Maade, at der let kan disponeres over dem.

Reservefondet har i en Aarrække udgjort et Beløb af ca. 18 Millioner. Af dette Beløb er ca. Halvdelen anbragt i udenlandske Papirer, mens den anden Halvdel er anbragt i forskellige danske Statspapirer og Kreditforeningsobligationer. Denne Anbringelse er ikke tilstrækkelig likvid; thi i kritiske Ojeblikke, hvad enten Rystelsen kommer udefra eller indefra, maa Kurserne paa danske Papirer forudsættes at gaa stærkt ned, og vort eget Pengemarked vil blive forulempet paa en meget uheldig Maade ved Realisation af saadanne betydelige Beløb. Særlig saaledes som den økonomiske, og man kan maaske ogsaa sige, den ydre politiske Situation har tilspidset sig, burde Reservefondet i sin Helhed være anbragt i udenlandske Statspapirer eller hos udenlandske Korrespondenter, og mens omkring Halvdelen af Reservefondets nuværende Beholdning af udenlandske Papirer bestaar af forskellige russiske Papirer, er det nærmest vesteuropæiske og nordamerikanske Statspapirer som vilde egne sig for os.

Kassebeholdningen har i en Aarrække repræsenteret mér end det dobbelte af Reservefondet, nemlig over 40 Millioner. Straks efter Systemskiftet optog vi et Statslaan paa ca. 30 Mill., der foreløbig gik ind i Kassebeholdningen. Senere blev en Del deraf benyttet, men da Statsindtægterne, væsentlig som Følge af de saakaldte gode Tider, i en Række Aar var jævnt stigende, har Kassebeholdningen i flere Aar udgjort omkring 40 Mill.

Mens Staten i tidligere Tid principmæssig holdt sig tilbage fra Indgriben i Bankvirksomheden og det økonomiske Liv i det hele, har den stærkt fremtrædende demokratiske Udvikling i de to sidste Decennier ført med sig, at Staten efterhaanden paatager sig en Mængde forskellige sociale og økonomiske Opgaver, og gennem Statshypotekbanken har den specielt overtaget en ledende Stilling med Hensyn til en vigtig Side af vort Pengevæsen. Den søger her at lette den Kapitaltilførsel fra Udlandet, som kan føre til økonomisk Afhængighed, og den maa da ogsaa have en ganske særlig Forpligtelse til at paase, at de indkommende Kapitaler anvendes paa en nyttig og frugtbringende Maade. Den maa kort sagt værne om Landets økonomiske Uafhængighed.

Naar derfor den private Økonomi gør sig af-

hængig af Udlandet og. naar det kniber, søger Hjælp hos Staten, maa denne være forberedt derpaa og have rustet sig dertil, bl. a. ved den omtalte Anbringelse i udenlandske Papirer. Naar Staten ser, at Borgerne lægge for lidt op og laaner for meget, maa den selv lægge Penge op paa Borgernes Vegne og lade være med at laane.

I de tre sidste Aar før Bankkrisen var Vilh. Lassen Finansminister, og det var derfor ham, der burde have haft Opmærksomheden heftet paa de farefulde Tilstande, der var i Færd med at udvikle sig. I Reservefondet og Kassebeholdningen raadede han altsaa over ca. 55 Mill., og ved omsigtsfulde Dispositioner vilde hermed have kunnet være gjort meget for at standse Svindelen og i al Fald for, da Krisen kom, at afbøde nogle af dens meget uheldige Virkninger.

Hvad nys er bemærket om Anbringelsen af Reservefondet, gælder i langt højere Grad om Kassebeholdningen; thi af denne er kun en Bagatel anbragt i et udenlandsk (russisk) Papir, ellers er den for omtrent Halvdelen Vedkommende anbragt dels i danske Stats- eller statsgaranterede Obligationer, dels i Kreditforeningsobligationer, medens den anden Halvdel for en mindre Del er anbragt som Udlaan til nogle offentlige Institutioner og med ca. 21½ Mill. som Indlaan i forskellige private Pengeinstitutter, deraf ca. 18½ Mill. i Privatbanken, Landmandsbanken og Handelsbanken.

Mens det vel kan være naturligt, at en Del af Kassebeholdningen anbringes i solide indenlandske Fonds, burde en betydelig Del være anbragt i udenlandske Papirer; og Anbringelsen som Indlaan i indenlandske Banker lader sig overhovedet kun forsvare overfor de Banker, der ved deres udenlandske Forbindelser med kort Varsel kan tilvejebringe Dækning uden at trykke vort eget Pengemarked.

Anbragt paa denne Maade er det et stort Gode at have en betydelig Kassebeholdning, selv om man maa nøjes med en lavere Rente. Thi da vor hele Pengecirkulation faktisk bestaar af Sedler, indskrænker vor Reserve i vort Forhold til Udlandet — bortset fra Kontoen »Udenlandske Korrespondenter«, der jo nu om Tider ikke er stor — sig til Nationalbankens Guldbeholdning, nogle og halvfjerds Millioner Kr. I Lande, hvor man kun har store Sedler, og hvor den

egentlige Pengecirkulation derfor besørges af Guldets, har man i denne cirkulerende Guldbeholdning, hvoraf i vanskelige Tider en stor Del hurtigt kan inddrages ved Hjælp af Udstedelse af mindre Sedler — en langt fra uvigtig Ekstrareserve. Der kan Befolkningen gøre Udbetalinger i Guld til Udlandet uden at maatte søge til den paagældende Rigsbanks Guldbeholdning.

Med Kassebeholdningen anbragt mere likvidt vilde Finansministeren have kunnet udøve større moralsk Indflydelse. Særlig ved at trække Indlaanene tilbage vilde han have kunnet øve et stærkt Tryk, og i Forbindelse med Nationalbanken havde han derfor kunnet standse Svindelen, først og fremmest ved at gennemføre en Revision med Hensyn til Vilkaarene for Indskud og Indlaan, hvorhos han havde haft Midler til under kritiske Forhold at støtte Pengemarkedet.

Men Finansminister Lassen foretog intet af alt dette. Tværtimod gjorde han under Navn af Indlaan forskellige Udlaan til Pengeinstituter, der vare uden Forbindelse med Udlandet, og som, naar de Eventualiteter indtraf, under hvilke Staten fik Brug for sin Kassebeholdning, vilde være ganske ude af Stand til at skaffe Pengene. Det hændte ham derfor ogsaa, at Statskassen, da Krisen kom, havde $\frac{1}{2}$ Million tilgode hos Grundejersbankens og $\frac{1}{2}$ Million hos Bondestandens Sparekasse.

Centralbankens Standsning i Sommeren 1907 i Forbindelse med den i Amerika udbrudte Krise gav et alvorligt Fingerpeg om at være forsigtig. Disse Kendsgerninger foranledigede dog ikke de ledende Banker til at foretage alvorlige Skridt for at møde Faren.

V.

Bankkrisen og Bankkomiteen.

I Anledning af Folketingsudvalgets Spørgsmaal om »Aarsagerne til, at de garanterede Pengeinstituter er blevet insolvente, eller at Aktiekapitalen helt eller delvis er gaaet tabt«, kom Bankkomiteen ogsaa ind paa Spørgsmaalet om Krisens Karakter og udtalte herom, at den Optimisme, der forledte Lederne af de paagældende Banker til uforsigtige og altfor vidtgaaende Arrangementer, var almindelig udbredt i Forretnings-

verdenen, og det ikke alene herhjemme, men ogsaa i Udlandet, samt at den Nedgang i Konjunkturerne og Værdierne, som medførte de store Tab, var ikke lokal, men international.

Det maa erkendes, at Bankkomiteen ved at betegne al denne hartad forbryderske Svindel som beroende paa en optimistisk Opfattelse, har benyttet et mildt og vistnok et altfor mildt Udtryk; og naar Bankkomiteen betegner Krisen som international, maa dette modsiges.

Den fra Amerika udgaaede Krise var en af de sædvanlige Handelskriser, foranlediget ved Overspekulation og deraf affødt Overproduktion af Varer. Produktionen standser eller aftager i al Fald for en Tid, og imens lides der Tab og Modgang paa mange Punkter; men Forholdene regulerer sig efterhaanden, og de oplagte Varebeholdninger finder atter deres Vej til Verdensmarkedet. Navnlig i Samfund, der har et sundt Erhvervsliv, varer det ikke længe, inden der atter kommer Balance mellem Tilbud og Efterspørgsel. Forholdene er vistnok allerede omtrent normale i Amerika.

Hvis Krisen hos os var en Varekrise, vilde dens Forløb heller ikke blive langt; men det gør desværre en stor Forskel, at Spekulationen hos os har kastet sig over Byggeriet; thi de Værdier, der her er blevet skabte, har ingen Pris paa Verdensmarkedet, og det er ganske ubestemmeligt, hvor naar de store Kapitaler, der er bundne i disse Byggeforetagender, atter igennem hensigtsmæssig Anvendelse eller Realisation vil kunne gøres rentable.

Krisen hos os er derfor lokal, og den fra Amerika kommende Krise blev kun Anledningen til, at den udbrød netop i det Moment; thi den vilde være kommen alligevel; og hvad der har gjort den saa akut, er den Forgældning, hvori vi efterhaanden er kommen til Udlandet.

Krisen hos os har ikke ringe Lighed med Krisen i Christiania i 1900. Byggeriet dér var vel ikke saa stærkt som her, men paa den anden Side knyttede der sig dertil en voldsom Spekulation i Ejendomme.

Dér gik ogsaa forskellige Banker i Staa; men man lod falde, hvad der ej kunde staa, mens vi her foretog det yderst betænkelige Skridt ikke blot at støtte solvente Banker i et vanskeligt Øjeblik, men tillige, uden

fornøden Undersøgelse, at betale Gælden for Banker, der hurtigt viste sig at være totalt insolvente.

Hvad der skete den 9. Februar, fortjener ikke Beundring. Med den Arbejdskraft, som de Delegerede havde til Raadighed fra de ved dem repræsenterede Banker, maatte det ved Anvendelse af nogle Timer og, om fornødent, ved at tage Natten med, have været muligt at undersøge Detailhandlerbankens Forhold saa vidt, at det havde kunnet skønnes, at den var insolvent. Da de nødlidende Banker i stor Udstrækning havde søgt Bistand hos de ledende Banker, maatte disse paa Forhaand være godt kendt med Beskaffenheden og Værdien af deres Aktivbeholdninger, og det vilde allerede ad den Vej ikke have været vanskeligt at konstatere Detailhandlerbankens Insolvens. Den burde derfor saa vel som Laanekassen — hvis Forhold der var tilstrækkelig Lejlighed til at undersøge grundig — være gaaet Konkurs.

Det vidner ikke om ægte Energi at foretage et saa stort og skæbnesvangert Skridt uden i Forvejen at undersøge, om man derved kommer paa nogenlunde fast Jordbund.

Det vilde i enhver Henseende have været sundere for Samfundet og sikkert i Længden have givet mindre Tab, hvis Detailhandlerbankens 300 Byggeforetagender i Løbet af en passende Tid vare komne under Hammeren. Det vilde have bragt en Mængde Købere frem, Folk, som var vante til at have med Ejendommens Administration at gøre, og som, da det gjaldt deres egen Lomme, vilde have gjort deres yderste for at administrere billigt og bringe Indtægten saa højt op som muligt. I Stedet for siges der nu at være en stor Stab af Administratorer med Viceværter og øvrigt Tilbehør, og de er ikke interesserede i en hurtig Realisation.

Rigtignok opnaas der ved at undlade Realisation, at en stor Mængde Panteobligationer, der er lidet eller intet værd, vedblive at gaa og gælde som Repræsentativer for Kapitaler; men paa den Maade opnaar man ikke sunde Forhold, og det endelige Tab bliver langt større, end det behøvede at blive. Thi desværre er det jo ganske klart, at Krisen har en kronisk Karakter og staar i Forbindelse med en ikke ringe Bedærvelse

i vort Samfund. Der skal skæres meget bort, naar Bedærvelsen ikke skal brede sig yderligere.

Efter 15 Maaneders Forløb er vi stadig lige vidt. Sagen er nemlig her ikke, at Kapitalen har skjult sig, men at den slet ikke er der. Derfor høres der saa lidt om Afvikling og Realisation; tværtimod har Bankkomiteen jo nu ladet Detailhandlerbanken, der er i Besiddelse af en vistnok værdiløs 3die Prioritet i Vodroflundkvarteret, afkøbe Laane- og Diskontobanken dennes 2den Prioritet for ca. 50 %. Antallet af dens tvivlsomme Panter faar herved en anelig Forøgelse.

Paa den anden Side oplever man det humoristiske, at Paladshotellet har Mod til at henvende sig til selve Bankkomiteen om Byggelaan.

Den høje Diskonto blev derfor ved, og paa alle Hold er man enig om, at hvis vort eget Pengemarkeds Tilstand skulde have været normgivende, vilde vi have beholdt den længe endnu; men Børsen trængte paa om at faa billigere Penge, og saa greb man til den sædvanlige Udvej at drage nye Kapitaler ind fra Udlandet. Endnu den sidste Diskontonesættelse kunde jo, efter hvad Grosserersocietetets Formand udtalte paa dets sidste Generalforsamling, ikkun føres igennem »ved ny Optagelse af udenlandsk Kapital i ret stor Udstrækning«; og dog havde Hypotekbanken i to Gange siden Efteraaret 1907 laant 40 Mill. i Udlandet, Københavns Kommune 40 Mill. og Bankkomiteen 20 Mill. ved det londonske korte Laan. Disse store Summer forsvandt omtrent, uden at man mærkede, hvor de blev af, og jævnsides dermed gik Optagelsen af Krediter og korte Laan saavel af private Firmaer som af Aktieselskaber og Banker, saa at der ogsaa paa den Maade kom store Beløb ind i Landet. Endelig begyndte med den faldende Rentefod atter Salget af danske Obligationer til Udlandet.

Naar Privatbanken i sin Aarsberetning omtaler »den Adgang, vi har haft til at drage Fordel af det billige udenlandske Pengemarked«, og naar Handelsbanken fremhæver, at »da der paa Grund af det billige udenlandske Pengemarked nu atter foregaar ret betydelige Salg til Udlandet af danske Papirer, tør man vistnok med nogenlunde Sikkerhed kunne paa-regne en successive indtrædende Bedring i de økonomiske Forhold hos os«, vil man her have sikre Vid-

nesbyrd om, at Sagen forholder sig paa den anførte Maade. Men den Bedring i de økonomiske Forhold, der opnaas ved Salg af danske Papirer (ikke af dansk Smør og Flæsk), er ikke meget værd.

Disse Bankberetninger peger vel paa Ondet, men opfatter det som en Sygdom, som Patientens egen sunde Natur vil bringe ham ud over. Virkeligheden er derimod, at vi allerede er komne saa langt ned, at der skal en overordentlig og varig Kraftanstrengelse til for atter at bringe vort økonomiske Liv paa ret Køl; og under saadanne Omstændigheder maa man vogte sig for at give et temmelig mageligt og sorgløst Folk en Hovedpude, hvorpaa det kan søge Glemsel for sine Bekymringer.

De Forretningsmænd, der har haft et pessimistisk Syn, og som har indrettet deres Operationer derefter, har maattet høre meget ilde. Snarere maa man undre sig over, at Baissen ikke har været kraftigere, og for Tiden synes den ganske at være trængt tilbage.

Naar Kurserne paa vor Børs nu i længere Tid har været i Stigen, og naar vore 3 %'s Obligationer er gaaet op i Paris, stemmer det ikke ret overens med andre foreliggende Kendsgerninger, og man maa derfor nære nogen Tvivl om, hvorvidt det gaar ganske naturligt til.

Bankkrisen har altsaa røbet:

at der er meget ringe flydende Kapital til Stede, at selv store i Udlandet laante Beløb hurtigt forsvinder, hvad der viser, at der foregaar et stadigt betydeligt Forbrug af Kapital, og

at der i vor finansielle Verden er stor Brist paa Dygtighed og Samvittighedsfuldhed.

Det er klart blevet lagt for Dagen, hvor slet Ledelsen har været i den sidste halve Snes Aar, og for-gæves spejder man efter den fremragende Mand, der kan bringe os ud af Uføret.

Man har hidtil ment her til Lands at kunne und-være Love for Banker og Aktieselskaber. De sidste Aar har godtgjort, at den offentlige Moral ikke staar højere, end at det er absolut nødvendigt at faa saadanne Love. For Bankernes Vedkommende skal her kun peges paa Nødvendigheden af, at det gøres dem til Pligt ikke at overskride et vist Forhold mellem

Kassebeholdningen og det Beløb, der til enhver Tid kan forlanges udbetalt paa Anfordring.

VI.

Gælden til Udlandet.

Man har forsøgt at konstatere, hvor stor Gælden til Udlandet er.

Den ansete Nationaløkonom Kontorchef E. Meyer kommenterer i en Artikel i »Det ny Aarhundrede«'s Januarhefte en af det statistiske Bureau foretagen Opgørelse af denne Gælds Størrelse, der slutter sig til tre tidligere, nemlig i 1872, 1891 og 1900, fra andre Sider foretagne kalkulatoriske Opgørelser. Herefter skulde der i 1872 have været 158 Mill. Kr. mere af udenlandske Værdipapirer paa danske Hænder, end omvendt af danske Papirer i Udlandet. Dette Overskud i vor Favør var i 1891 gaaet ned til ca. 8 Mill.; i 1900 var der i Stedet for et Overskud traadt et Underskud paa ca. 213 Mill., og i 1907, altsaa paa 8 Aar, var dette steget til 526 Mill., hvortil kom, at vi nu ogsaa havde faaet en løs Gæld til Udlandet (altsaa en saadan, der kan forlanges betalt paa Anfordring eller med kort Varsel) paa ca. 50 Mill.

Vor Gæld var i Løbet af 8 Aar tiltaget med 375 Mill., altsaa med gennemsnitlig 47 Mill. aarlig. Dette er et forfærdelig stort Tal, men dog vistnok ikke stort nok, og i sin Programtale erklærede Neergaard da ogsaa, at det i høj Grad maa betragtes som et Minimumstal. Meget taler vistnok for, at vor Benyttelse af Udlandets Kapital stiger i et betydeligt raskere Tempo.

De til Grund liggende Undersøgelser er blevet foretagne med mange Aars Mellemrum og har haft en temmelig tilfældig eller lejlighedsvis Karakter. Man har spurgt bagefter, saa at Oplysningerne tilvejebringes ved Gennemgang af Bøger, hvilket let medfører Forbigaaelser, og da Arbejdet ikke er ubetydeligt, vil Forbigaaelser og Forglemmelser let naa et ganske betydeligt Omfang; hertil kommer, at ved saadan Lejlighed er det ikke alle de adspurgte, der svarer. Nogenlunde Paalidelighed kan først opnaas, naar der i de paagældende Forretninger foretages successive Note-

ringer. Andre Forhold spille derhos ind: Kuponer benyttes ofte til Remitteringer, og Kursen kan til Tider gøre det fordelagtigt at hæve Kuponerne ved et Udbetalingssted i et andet Land end det, hvor Kuponindehaveren er bosat.

Vanskeligheden ved at faa et paalideligt Resultat bliver derhos større, efterhaanden som de Veje, ad hvilke Indvandringen af udenlandsk Kapital foregaar, bliver flere. Nu søges jo Prioriteter baade til Ejendomme og Skibe i Udlandet. Større Handels- og industrielle Foretagender samt Hoteletablissementer baseres paa udenlandsk Kapital, og Udlændinges Deltagelse i Aktietegninger, Udvidelse af Aktieselskaber og Partiallaan er jo bekendt nok. Hertil kommer nu Krediterne og Veksellaanene, og da denne Post vitterlig er tiltaget meget stærkt i de senere, og navnlig i det sidste Aar, turde det være antageligt, at Underskudet paa dette Punkt er større end som af Statistisk Bureau anslaaet, ca. 50 Mill. Naar man ser, hvilke enorme Kapitaler vort Pengemarked i Løbet af kort Tid kan fortære af udenlandske Penge, uden tilsyneladende at blive federe, bliver Tvivlen om Rigtigheden af den foreliggende Opgørelse endnu større.

Den nedenfor foretagne Opgørelse af Handelsbalancen vil godtgøre, at denne Tvivl er beføjet.

Naar den ærede Forfatter derefter søger en delvis Beroligelse i Henvisningen til de omfattende økonomiske Forandringer, der i de sidste 30 Aar har krævet betydelige Anlæg af fast Kapital, maa der tages væsentlige Forbehold.

En Nations økonomiske Tilstand er ikke et absolut, men et relativt Begreb; det kan ikke maales eller værdsættes efter Forholdet til det samme Folks Standpunkt i tidligere Tid; men Maalestokken maa søges hos de Nationer, med hvem det staar i international Forbindelse og, om det saa maa siges, i Omgangsforhold. Naar der i disse foregaar en betydelig Opsparing, og naar de ved Hjælp heraf gennem Anskaffelse af bedre Hjælpemidler udvikler deres Landbrug, Industri og Skibsfart, da maa den paagældende Nation, her Danmark, kunne gøre det samme; thi ellers gaar dens økonomiske Tilstand tilbage; og hvis den skal opnaa Fremskridtene eller Udviklingen ved Hjælp af Tilskud fra de andre Nationer, ender det med, at den

kommer i økonomisk Afhængighed af disse, selv om den, absolut set, er fire Gange saa rig, som den var for 100 Aar siden.

Naar en Husvært bliver nødt til, for at kunne beholde sine Lejere, at ombytte forældede Kakkellovne og Komfurer med nye, gaar det ikke an, at han debiterer Ejendommens Konto for Udgiften hertil; dermed vilde han narre sig selv og maaske ogsaa andre. Det er nemlig en ren og skær Vedligeholdelsesudgift.

Paa samme Maade gaar det, naar Agerbruget i et Land, for at holde sig paa Højde med Udviklingen og holde Stand mod Konkurrenterne, maa ombytte gamle og uhensigtsmæssige Plove med nye, og for at kunne levere et bedre Produkt og spare paa den stadig højere Arbejdsløn, maa anskaffe Maskiner, eller for at kunne levere prima Smør og Flæsk, maa lade Produktionen foregaa gennem Andelsmejerier og Andels-slagterier — og dette gælder i Særdeleshed, hvor det, som i Marcus Rubins »Den økonomiske Udvikling i Danmark i det sidste Slægtled« (S. 23) for Danmarks Vedkommende paavist, har været nødvendigt at foretage disse Forandringer og Forbedringer for at opnaa det samme Nettoudbytte, som med den tidligere mere primitive Drift.

Før 1872 foregik der jo ogsaa store Forbedringer, uden at det derfor var nødvendigt at indforskrive fremmed Kapital.

Ganske tilsvarende Betragtninger gør sig gældende ogsaa paa Skibsfartens og Industriens Omraade.

Under Drøftelser vedrørende vor økonomiske Situation bliver der i det hele stadig givet Begrebet »produktiv Anvendelse« en meget for stor Udstrækning.

Den aldeles overvejende Del af de Genstande, der kan bruges til Udvidelse af Produktionen, benyttes faktisk til Vedligeholdelse. Dette gælder eksempelvis i høj Grad om Metaller. For at holde Maskiner og Redskaber i de forskellige Erhverv i brugbar Stand, udkræves der et stort Kvantum Staal og Raa-jern, og da Maskiner og Redskaber bliver opslidte, ødelagte ved skødesløs Behandling eller gaar ud af Kurs, maa de ombyttes med nye. Alt dette er kun Vedligeholdelse, som maa betaales af Aarets Drift, da der ellers bliver Tilbagegang.

Naar Hr. Meyer bringer Afvekslingen mellem økonomiske Op- og Nedgangsperioder i Forbindelse med vor nærværende Situation, synes han trods det Alvor, der ligger bag hans Udtalelser, dog at tage Sagen for let, og han synes heller ikke tilstrækkeligt at akcentuere Stigningen i det personlige Forbrug, uagtet Hovedsagen i den hele Misère vistnok er den, at Fordringerne i Statens, Kommunernes og de enkelte Familiers Husholdning og hele Livsførelse er steget i en overordentlig Grad, uden at Erhvervslivet paa langt nær har holdt Skridt dermed.

Det er en Sandhed, som ikke er behagelig at høre, men netop af den Grund maa den siges saa højt og saa ofte, at Folk ikke kan lukke deres Øren for den.

Men det er en træffende Bemærkning, at vi ikke maa overse eller glemme, at det er de helt eller halvt uciviliserede Stater, hvis økonomiske Fremgang i størst Omfang er betinget af Udlandets Kredit.

VII.

Handelsbalancen med Udlandet.

Mens man altsaa ikke kan nøjes med en paa den anførte Maade foretagen Opgørelse af vor Gæld til Udlandet, har vistnok Handelsbalancen, nemlig Forholdet mellem Værdien af vor Indførsel fra Udlandet og vor Udførsel til dette, en større Betydning, vel ikke netop til Bestemmelse af Størrelsen af vor Gæld i det givne Øjeblik, thi Underskudet kan jo til en Tid dækkes ved Forbrug af Landets flydende Kapital; men den giver os et paalideligt Middel til at kontrollere Tilvæksten af vor Gæld, og til en vis Grad vil den kunne gøre Tjeneste i Lighed med Enkeltmands Opgørelse over sine Indtægter og Udgifter fra Aar til Aar og herigennem give en Vejledning af stor Interesse.

Betydningen forøges derhos ved, at Underskudet paa denne Konto i første Række betyder et Forbrug af den tilstedeværende flydende Kapital, altsaa af det økonomiske Samfunds Driftskapital.

Der er imidlertid blevet rejst forskellige Indvendinger imod Benyttelsen af Handelsbalancen som Vandsmaaler i det økonomiske Liv.

Man har bemærket, at mens Indførslen omhyggelig kontrolleres af Toldvæsenet for Toldoppebørselens Skyld, bliver der ikke lagt en lignende Vægt paa Opgivelserne af Udførslen; men denne Omstændighed kan ikke have væsentlig Betydning hos os, efterdi de ni Tiendedele af vor Udførsel er Landbrugsvarer, hvoraf Udførslen sker i større Partier, som ikke vil kunne unddrage sig Toldvæsenets Opmærksomhed og Kontrol. Mens Importøren derhos er stærkt interesseret i ikke at blive debiteret for et større Kvantum og eventuelt en større Værdi, end det paahviler ham at betale Told af, stiller Forholdet sig anderledes for Eksportørens Vedkommende.

Fremdeles bemærkes det, at der til Værdien af Udførslen skal lægges forskellige saakaldte usynlige Landeindtægter, der ikke kan kontrolleres gennem Toldvæsenet, nemlig Fragtindtægten, Bruttoavancen ved Transithandel, Agentprovision og enkelte smaa Indtægter, der imidlertid opvejes ved tilsvarende Udgifter, samt for saa vidt en Nation har Tilgodehavende i Udlandet, da den Rente, som heraf oppebæres, medens paa den anden Side Renten af Gælden til Udlandet maa lægges til Indførselens Værdi. Men Statistikens Udvikling har i høj Grad lettet en tilnærmelsesvis Opgørelse af disse usynlige Landeindtægter.

Endelig er der blevet indvendt, at der maa være noget forkert ved Statistiken, siden næsten alle Lande udviser et ikke ringe Udførselsunderskud. Men ved i statistisk Aarbog at gennemgaa »de vigtigste Landes udenrigske Handelsomsætning«, f. Eks. Aarbogen for 1908, vil man se, at af de der opførte 31 Lande optræder tolv med større Udførsels- end Indførselsværdi, og for adskillige af dem, med Hensyn til hvilke dette ikke er Tilfældet, er det let at paavise, at Indførselsværdien suppleres ved andre Indtægter, saa at Handelsbalancen bliver god.

Fra det Land, der har den største Handelsomsætning, nemlig Storbritannien og Irland, refererer Grossererersocietetets Handelsberetning for 1903 Side 8 en Udtalelse af board of trade, hvori dette, næst uden Forbehold at godkende Statistikens Opgørelse af Handelsbalancen og dennes Betydning, gør opmærksom paa, at vel udviser den et Underskud af 161 Mill. £, men at Landet paa sin Skibsfart har indvundet 90 Mill.

og i Rente af sine i andre Lande staaende Kapitaler andre 90 Mill., saa at Resultatet dog bliver et Overskud af 19 Mill. £.

Frankrig har nogle og tredive Milliarder Francs staaende i andre Lande eller anbragt i andre Landes Værdipapirer, og Renteindtægten af denne uhyre Sum, sammenlagt med Landets usynlige Landeindtægter og den formodede Indtægt fra dets store Kolonier, forandrer den omtrentlige Saldering af Indførsel og Udførsel (i 1905 og 1906) til et overordentlig betydeligt Overskud.

Noget lignende gælder om Belgien, og for Hollands Vedkommende vil utvivlsomt de overordentlig store Indtægter fra dets rige Kolonier i Forbindelse med de øvrige Landeindtægter give et smukt Overskud.

Allerede i den nøgne Handelsbalance staar Amerikas Forenede Stater med et stort Overskud, og det vides jo ogsaa, at det indvinder Rigdomme paa sin Udførsel til andre Lande.

Naar Tyskland i 1905 og 06 havde et gennemsnitligt Underskud af 1426 Mill. Kr., er heri intet forunderligt; thi det er en bekendt Sag, at Tysklands Statsregnskaber paa Grund af de enorme Militærudgifter i de senere Aar udviser stort Underskud, for det sidste Aars Vedkommende c. 900 Mill. — hvorpaa der nu skal raades Bod ved Rigsfinansreformen, og en større Del af dette Beløb, der jo nødvendig direkte eller indirekte maa foranledige et større Forbrug, maa antages at være dækket igennem en forøget Indførsel, uanset om Pengene ere tilvejebragte ved inden- eller udenlandske Laan. Men bortset fra denne Omstændighed vil de store Indtægter, som Tyskland har af sin Skibsfart, af de ret betydelige Kapitaler, som det har anbragt i andre Lande, og af de mangfoldige Handels-etablissementer, som drives for tysk Regning rundt om i de andre Verdensdele -- repræsentere en saa stor Indkomst, at det kan være godt tilfreds med sin Handelsbalance.

I det hele taget gælder det jo, at adskillige europæiske Stater paa Grund af større Intelligens og Foretagsomhed drager betydelige Summer til sig fra mindre civiliserede Stater i denne og andre Verdensdele.

Sammenlægges efter statistisk Aarbog for 1908

henholdsvis Indførselsværdi og Udførselsværdi for 1905 og 1906 for de der opførte 31 Lande, viser det sig, at Indførselen overstiger Udførselen med ikke fuldt 10 %, og dette Resultat kan ikke vække Tvivl om den paagældende Statistiks Paalidelighed og Værdi.

VIII.

Levy's Foredrag i 1875 og 1884.

Her skal fremdrages to Foredrag, der i 1875 og 1884 blev holdt i Nationaløkonomisk Forening af den Mand, der vistnok maa betegnes som vor første Bank- og Finansmand i Tiden efter 1860, nemlig Nationalbankdirektør Levy (Nationaløkonomisk Tidsskrift, 6. Bind S. 295 ff. og 22. Bind S. 417 ff.).

I Modsætning til, at man nutildags ser det fremhævet som Bevis paa et Folks tiltagende Velstand, at Toldindtægterne er i Stigen, hævdede Levy, at man ikke uden videre tør gøre denne Slutning, men at man først maa prøve, hvorledes Fremgangen i Indførsel forholder sig til Fremgangen i Udførsel, og hans Prøvelse med Hensyn til de fem Aar 1870—74, i Løbet af hvilken Tid Toldintraderne vare voksede fra 13.7 til 18.1 Mill., førte saa til, at mens Forskellen mellem Indførsel og Udførsel i det første Aar kun var 16 Mill., var den efterhaanden stegen, saa at den i 1874 var 53½ Mill. Handelsbalancen i det første Aar, hvortil bl. a. kom Renten af vore fremmede Papirer, var gunstig for os, og den Omstændighed, at Forskellen mellem Indførsel og Udførsel i de to følgende Aar steg med 18 Mill., skabte intet Misforhold; men et saadant fremkom derimod i de to sidste Aar, 1873 og 74, idet Underskudet steg med 31 Mill.

Det var den i dette Femaar foregaaede betydelige Stigning af Arbejdslønnen, der var Skyld i dette Misforhold; denne højere Arbejdsløn havde affødt et betydeligt forøget Forbrug, og dette blev en Hovedgrund til den raske Stigen af Toldindtægterne.

Levy forudsatte, at et Underskud paa Balancen af 53½ Mill. ikke kunde dækkes ved de ikke synlige Indtægter, og gjorde opmærksom paa, at selve Arbejdslønnens Stigning medfører Krav paa større Driftskapital

til ethvert Foretagende, ja til enhver Husholdning. Men Tilstanden vilde være uholdbar i Længden; thi den stigende Folkemængde og andre Forhold vilde stadig udkræve større Mængde flydende Kapital, og det var derfor nødvendigt paa den ene Side at skabe en større Produktion, og paa den anden Side, at alle Klasser maatte lægge sig efter større Sparsommelighed.

I sit Foredrag i 1884 polemiserer Levy atter imod at betragte Stigningen af Toldindtægterne som et Kendetegn paa økonomisk Fremgang.

I Tilknytning til, hvad han i 1875 havde hævdet, paaviste han, at den i Aarene til 1874 foregaaede betydelige Stigen af Underskudet paa Handelsbalancen havde bevirket en følelig Indskrænkning af den til Omsætning og Produktion fornødne flydende Kapital, og at herved var blevet affødt Forstyrrelse af flere økonomiske Forhold: Diskontoen naaede saaledes i 1875—77 en Gennemsnitshøjde af $5\frac{1}{2}$ —6 $\frac{0}{10}$; i Slutningen af 1877 steg den endog til $6\frac{1}{2}$ —7 $\frac{0}{10}$. Indskudene i Sparekasserne gik ned, og i 1878 var der 8 Mill. større Uddrag end Indskud. Samtidig faldt derhos Prisen paa kongelige Obligationer og paa Kreditforeningsobligationer stærkt; de sidste naaede endog ned til 79—82. Det herved forvoldte betydelige Tryk fremtvang Indskrænkning i Forbruget, og Underskudet gik i 1878 ned til 37 Mill., hvoraf Følgen blev, at Toldindtægten i Løbet af to Aar gaar ned med 10 $\frac{0}{10}$. Men i 1879 vender Bladet sig atter. I Løbet af seks Aar stiger Tolden fra $18\frac{1}{2}$ —24 Mill., og Forskellen mellem Ind- og Udførsel stiger i fem Aar fra 41—89 Mill. Dette Underskud var betydelig større, end at det kunde dækkes ved de ikke synlige Indtægter, og forskellige Data viste da ogsaa, at man havde været nødsaget til at angribe de »disponible Ressources, altsaa vor flydende Kapital»: Indskudene i Sparekasserne faldt stærkt, vort Forraad af fremmede Papirer maatte i betydelig Udstrækning tjene til Dækning af Underskudet, og endelig var der ogsaa i ikke ringe Udstrækning blevet solgt danske Papirer, lydende paa dansk Mønt, i Udlandet, hvad tidligere ikke var almindeligt. Men selv disse forskellige Hjælpemidler havde ikke været tilstrækkelige; det var endog gaaet ud over vort Forraad af Guld og fremmed Valuta, og hvis Misforholdet mellem Ind- og Udførsel skulde vedblive,

vilde det efterhaanden skorte paa de Hjælpemidler, der havde tjent til at tilsløre Tilstandens rette Beskaffenhed.

Levy lagde i det hele den afgørende Vægt paa Tilstedeværelsen af den fornødne flydende Kapital og vilde ikke lade sig berolige ved Henviſning til Stigningen af den faste Kapital, og i god Konsekvens dermed havde Opgørelse af Nationalformuen ingen synderlig Interesse for ham. Med Styrke hævdede han, at Luksusforbruget maatte indskrænkes, og at der maatte lægges Vind paa en gennemgaaende Sparsommelighed. Om Handelsbalancens Betydning som økonomisk Barometer udtalte han, at »hvad der taler til Fordel for vor Statistiks Paalidelighed er den Omstændighed, at naar denne har paavist en gunstig Handelsbalance, da udviste Bankernes Status store disponible Beholdninger, men det modsatte, naar Statistiken udviser en ugunstig Balance«.

Handelsbalancens store Betydning som Vejleder ved Bedømmelsen af Landets økonomiske Tilstand blev saaledes konstateret, og dette kom saa stærkt frem, fordi Danmark dengang endnu i det væsentlige var henvist til sine egne Ressourcer. Udlandet var vel begyndt med at skille os af med vore Værdipapirer, men der var endnu ikke tilvejebragt et fast Marked for disse i Udlandet, og vi havde endnu ikke vænnet os til at søge derhen, saa snart det begyndte at blive noget knapt paa Pengemarkedet herhjemme. Den alvorlige Advarsel kom derfor straks og virkede tillige som et praktisk føleligt Tryk; thi det knappe Pengemarked gjorde det straks vanskeligt for mindre grundfæstede Personer eller Foretagender at opnaa Krediter eller Laan, og naar hertil føjedes den højere Rente, vanskeliggjordes Aabningen af nye Virksomheder og Udvidelsen af de bestaaende; der forbrugtes mindre Arbejdskraft, ligesom Arbejdslønnen faktisk sank noget, og allerede af den Grund formindskedes Forbruget. Avancen og Fortjenesten blev ganske af sig selv mindre paa alle Hold, og herigennem blev den Økonomi fremtvungen, der atter bragte Balancen paa normal Fod.

Levy rørte ved vort Folks ømme Punkt, da han fremdrog vor Mangel paa Sparsommelighed og økonomisk Sans, og i Modsætning hertil fremdrog den

Kraftanstrængelse, hvorved det franske Folk i Løbet af kort Tid havde forvundet det uhyre Tab fra Krigen i 1870—71.

Men i 1870 var vi virkelig et velhavende Folk, og hvoraf kom det?

De glimrende Konjunkturer for Handel og Skibsfart i de sidste Decennier af det 18de Aarhundrede havde tilført vort Samfund store Kapitaler, men derved blev der dog ikke lagt Grund for en solid Velstand; hverken Regeringen eller private udnyttede Situationen paa rette Maade, og da Ulykker og Modgang kom, var Finanserne bundfattede, og i de næringsdrivende Klasser var der heller ikke nogen virkelig Modstandskraft.

Saa fik vi Bankerotten, og da viste det sig, at Nød kan lære nogen Kvinde at spinde. Hele Nationen sank ned i dyb Fattigdom. Den, der ejede Herregaarde i Dag, ejede intet uden de bare Hænder i Morgen. Det blev Indledningen til en lang Periode, en hel Menneskealder, i hvilken der maatte kæmpes og arbejdes haardt blot for at faa det daglige Brød. Vore Forældre og Bedsteforældre har afgivet personlige Vidnesbyrd derom. Da blev den yderste Tarvelighed og Nøjsomhed paa den eftertrykkeligste Maade indprentet det hele Folk fra den øverste til den laveste, og selvfølgelig var Arbejdslønnen i denne Periode meget lav.

Det tjener til Ros for vort Folk, at det med Taalmodighed fandt sig i de trange Kaar. Ved ufortrødent og sindigt Arbejde forbedredes Forholdene vel lidt efter lidt; men først i 1846, da de engelske Kornlove blev hævede, og det engelske Marked som Følge heraf aabnede sig for vor Kornudførsel, begyndte der et virkeligt Opsving med højere Priser paa alle Landbrugsprodukter. Samtidig gik Landbrugets Teknik fremad, og i 50'erne og 60'erne fik vi en Række gode Aar for vort Landbrug. Landboerne og de andre Samfundsklasser vedblev imidlertid at føre den tarvelige Levevis, og der blev derfor lagt Penge op. Det var da i denne Periode, at vi kom i Besiddelse af et betydeligt Beløb udenlandske, særlig svenske og norske Værdipapirer; men den Fristelse, der laa i disse gode økonomiske Vilkaar, kunde vi ikke staa for: Fordringerne til Livet steg.

Imidlertid begyndte det at vise sig, at den forcerede Korndyrkning, uden et tilsvarende velfodret Kreaturhold, forringede Jordens Produktionsevne, og da der saa yderligere indtraadte en væsentlig Nedgang i Sædpriserne, samt fra 1870 en betydelig Stigning af Arbejdslønnen, ophørte Tiderne at være gode.

Levy slog altsaa til Lyd for større Sparsommelighed og Nøjsomhed; men hans Ord fandt ikke Genklang, thi han blev mødt med Bemærkninger om, at Statistikens Paalidelighed var tvivlsom, at vore Aktiver, altsaa vor faste Kapital, var blevet forøget ved Overskudsindførslen, og at denne ogsaa var kommen Landets produktive Kapital tilgode. Nationaløkonomernes Ro bredte sig til Folket. Regeringens Finansstyrelse vedblev derimod at være ædruelig og besindig.

Levy forsøgte ikke at opgøre det Beløb, hvormed de ikke synlige Landeindtægter skulde føres Landet tilgode paa Balancen, og da vort Pengemarked straks reagerede, saa snart Handelsbalancen udviste et større Underskud, havde man heri et tilstrækkeligt Korrektiv.

Men efter at vort Pengemarked havde knyttet sig saaledes til Pengemarkederne i Udlandet, at Assistance kunde søges dér, naar det gjaldt om at holde Diskontoen nede her, og efter at Forgældningen til Udlandet for Alvor var begyndt, blev det nødvendigt at holde Øje med Handelsbalancens Bevægelse for i Tide at kunne tage Reb i Sejlene, og der burde derfor være skænket dette Spørgsmaal større Opmærksomhed af vore Nationaløkonomer; dog maa undtages Prof. Scharling, der med Alvor har anket over det stigende Forbrug og fremhævet den betænkelige Retning, som Udviklingen tog.

IX.

Handelsberetningerne.

Grosserer-Societetets aarlige Handelsberetning har vel stadig gjort Almenheden bekendt med Handelsbalancen for det foregaaende Aar og har jævnlig udtalt Betænkelighed ved det stigende Underskud, men samtidig stadig søgt at berolige sig og andre ved Henvisning til, at det navnlig er Raa- og Hjelpestoffer

eller Produktionsmidler, hvoraf Indførslen er i Fremgang, hvad der skal betyde en tilsvarende Fremgang i Indlandets Produktion. Undertiden fremhæves det som en glædelig Kendsgerning, at der er Fremgang i Udførslen af Landbrugsprodukter, selv om denne Fremgang langt fra dækker Stigningen af Underskudet. Undertiden betragtes den Omstændighed, at Underskudet det sidste Aar er mindre end det forrige, som beroligende, selv om Underskudet vedbliver at være stort; og for at skabe sig et fast Udgangspunkt i saa Henseende har Handelsberetningen gjort Aaret 1897, hvor Underskudet var c. 82 Mill. Kr., til et Slags Normalaar, saa at Aargange, hvor Underskudet ikke væsentlig overstiger dette Beløb, betragtes som tilfredsstillende. Man skulde jo have ventet, at det samtidig blev paavist, at de usynlige Landeindtægter kan antages at løbe op til godt 80 Mill., men noget saadant er end ikke blevet forsøgt.

Jævnlig fremhæver Handelsberetningen, at Udlændets Konkurrence med Hensyn til færdige Industriartikler forøges og skærpes; men herefter mangler der det fornødne Holdepunkt for den beroligende Betragtning, at Underskudet væsentlig er fremkommet ved Indførsel af Produktionsmidler; thi det er klart, at Produktionsmidlers Værdi beror paa, om de efter Bearbejdelse af Industrien (thi hvad Landbruget indfører af Foderstoffer kan jo ikke her komme i Betragtning) forøger vor Udførsel af Industriprodukter eller tilfredsstiller vore egne Fornødenheder i saa Henseende, og derved bevirker en formindsket Indførsel af Industri varer.

Men noget saadant er ikke sket, idet Indførslen af fremmede Industrivarer tvertimod er i jævn Stigen, og vor Industri fremdeles er stærkt trykket af Udlændets Konkurrence.

Produktionsmidler kan akkurat lige saa godt tjene Luksusforbruget, som Fortæringsmidler gør det, foruden at de jo ogsaa i stor Udstrækning medgaar til at vedligeholde den Produktion, som vi har og ikke kan undvære. Alt synes at tale for, at de nærmest er anvendte saaledes.

Man bør ikke vække Bekymring og Ængstelse hos sine Medborgere uden tilstrækkelig Grund; men paa den anden Side kan det ventes, at Handelsberet-

ningen i sin Indledning giver en strengt objektiv sagkyndig og indgaaende Udsigt over Landets økonomiske Tilstand og Udvikling i det forløbne Aar. Det kunde være fristende at gennemgaa en af disse Handelsberetninger, f. Eks. den for 1903, der har en særlig røsenrød Farve; men det vilde føre for langt bort fra, hvad der er den egentlige Genstand for disse Bemærkninger*).

Kun meget sparsomt peges der paa det overdrevent store Luksusforbrug, uagtet man ikke synes at kunne være i Tvivl om, at her ligger langt den væsentligste Grund til den højst uheldige Balance; og beklages maa det, at Grosserersocietetet ikke har ladet foretage Undersøgelse af, hvormeget der skal krediteres paa Balancen som usynlige Landeindtægter; thi man vilde da hurtigt være kommen paa det rene med, at disse langt fra gaa op til 80 Mill., samt at de nu stærkt reduceres ved den store Renteudgift, som Gælden til Udlandet har paaført os.

I Handelsberetningen for 1907 hedder det S. 3: »Det er nu hidtil ubestridt antaget, at man i hvert Fald ikke vilde gribe særdeles meget fejl, om man i gunstigst Fald anslog disse »usynlige« Landeindtægter til i Gennemsnit af det sidste Tiaar 1898—1907 at udgøre et samlet aarligt Beløb af nogle og firsindstyve Mill. Kr.«.

Er Rigtigheden af denne Hypotese hidtil ikke blevet bestridt, skal det ske nu.

Vor officielle Statistik giver os Midler til at opgøre Landets egentlige Betalingsbalance; thi vel kan man

*) Efterat ovenstaaende var nedskrevet, er Handelsberetningen for 1908 udkommen, men overfor Udtalelserne i dens Oversigt maa nærv. Forf. fastholde, at den ovfr. givne Fremstilling af den beroligende Tendens i de hidtidige Handelsberetninger er korrekt, men han maa hertil føje, at det naturligvis er med Tilfredshed, han iagttager, at Grosserersocietetet nu for Alvor begynder at blive bange.

Dog kan den Bemærkning ikke tilbageholdes, at det fra Handelsberetningens højstemte Karakteristik af Høstafgrøderne i 1908 vil være sundt at vende sig til Landhusholdningsselskabets »Tidsskrift for Landøkonomi« 1909, 1ste Hefte, der indeholder en Artikel om »Landbruget i 1908« af Selskabets Sekretær H. Hertel. Den slutter S. 41 saaledes: »Har nu det forløbne Aar været et godt eller et daarligt Aar for Landbruget i dets Helhed? Man kommer vist Sandheden nærmest ved at karakterisere det hverken som helt godt eller helt daarligt, men som jævnt middelmaadigt«.

ikke til Hvid og Skilling opgøre den ved vor Skibsfart indvundne Fragt, Fortjenesten paa Transithandelen samt Agentprovision m. m.; men da Statistiken nøjagtig oplyser Bruttofragten af Skibsfarten henholdsvis mellem Danmark og Udlandet og mellem Udland og Udland, samt da den ogsaa giver Oplysninger om Transitomsætningen, haves der Materiale, hvorved man skønsvis kan komme til et nogenlunde paalideligt Resultat for disse Posters Vedkommende.

Overskudet af Indførselsværdi over Udførselsværdi har i Aarene efter 1870 været følgende*):

Mill. Kr.	Mill. Kr.
1870..... 16	1899 129.7
1871..... 48	1900 135.1
1872..... 23	1901 106.3
1873..... 58	1902 115.2
1874..... 53.5	1903 91.6
1875..... 56.1	1904 107.1
1876—80.. 218.2 (gsntl. 43.6)	1905 91.6
1881—85.. 398.5 (— 79.7)	1906 165.8
1886—90.. 372 (— 74.4)	1907 184.3
1891—95.. 423.5 (— 84.7)	1908 114.9**)
1896..... 102.2	
1897..... 82.4	Tils. 1870—1908.. 3222.1
1898..... 128.8	
Hertil Merindførselen af møntet Metal og Guld i Barrer	
i Tidsrummet fra 1891 til 1908 56.2	
I alt.. 3278.3	

*) For Tiden fra 1870—95 er Statistikkens Totalopgørelser opgjort efter Generalhandelen, der tillige omfatter de transiterende Varemængder, men efter 1895 efter Specialhandelen, d. e. for Indførsel: »Indgaaet af fremmede Varer til Forbrug«, for Udførsel: »Udførsel af indenlandske Varer«. Med Hensyn til Resultatet har det imidlertid ringe praktisk Betydning, om Generalhandelen eller Specialhandelen lægges til Grund. En Sammentælling af Underskudet for de 12 Aar 1896—1907 giver 1437.2 Mill., naar Generalhandelen, og 1440.4 Mill., naar Specialhandelen gøres til Udgangspunkt.

**) Den nye Toldlovs Ikrafttræden dels midt i Aaret, dels ved Udgangen af det, har bevirket, at Fortoldningen er blevet dels fremskyndet, dels udsat, og sandsynligvis er det Kvantum Varer, der er blevet fortoldet, af den Grund mindre, end det ellers vilde være blevet.

X.

De ikke synlige Landeindtægter.

Med hvilket Beløb kommer de ikke synlige Landeindtægter til Afgang i dette formidable Beløb?

1. Den ved Skibsfarten paa Udlandet indvundne Fragt, dog ikke Nettofortjenesten, men den Del af Bruttofragten, der kommer det danske Erhvervsliv og Pengemarked til gode.

Herom har Statistisk Bureau udtalt som sin Formening, at godt Halvdelen af Bruttofragten i vor udenrigske Fart »forbliver i Udlandet til Dækning af forskellige Udgifter« (Stat. Tabelværk, 5. Række, Litra D Nr. 19).

Det gør imidlertid en stor Forskel, om Fragten er indvunden i Fart mellem Danmark og Udland eller mellem Udland og Udland; thi mens den i det første Tilfælde kan antages at blive her i Landet med betydeligt over Halvdelen, vil den i det andet Tilfælde med betydeligt over Halvdelen forblive i Udlandet, og da nu den overvejende Del af vor udenrigske Fragtfart bestaar i Fart mellem Udland og Udland, vil ikke saa lidt over Halvdelen af Bruttofragten havne i Udlandet.

I en helt anden Anledning (»til Belysning af de raadende Forhold paa de os nærmest liggende Fragtmarkeder«) indeholdt »Børsen« for 22. April d. A. følgende:

Kalkulation over en Østersørundrejse
for en moderne Østersø-Damper af Gennemsnitsstørrelsen ca. 2000
Tons og ca. 700 Stds. (ca. 610 Favne).

Driftsomkostningerne for en Damper af ovennævnte Størrelse stiller sig omtrent som følger:

	pr. Dag
Forbrug og Vedligeholdelse af Skibet	ca 15 Kr.
— — — Maskinen.....	- 13 —
Folkehyre og Overtid.....	- 58 —
Kostpenge	- 28 —
Assurance	- 52 —
Konsulatsafgift	- 2 —
Diverse Udgifter.....	- 2 —

Pr. Dag ca. 170 Kr.

Efter endt Udlosning paa Kontinentet gaar Baaden f. Eks. til Newcastle for at indtage en Ladning Kul til Kronstadt til 4 sh. pr. Ton, hvilket f. n. ikke er nogen særlig lav Fragt, derefter indtages en Ladning Props i St. Petersborg til f. Eks. Rotterdam til 19½ Mk., hvilket ligeledes for nærværende heller ikke er nogen særlig lav Rate.

Indtægter og Udgifter for en saadan Rundrejse stiller sig omtrent saaledes:

2000 Tons Kul à 4 sh.....	Kr. 7,200
Fragaar 3⅓ % Courtage	- 240
	Kr. 6,960

Udgifter:

Ca. 18 Dage à 170 Kr.....	Kr. 3,060
Udgifter Newcastle.....	- 1,200
— Kronstadt.....	- 2,400
115 Tons Kul à 9 sh. 6 d.....	- 1,000
	- 7,660
	Underskud Kr. 700
610 Favne Props Mark 19,50.....	Mk. 11,895
Fragaar 1⅔ % Courtage	Mk. 198
	Mk. 11,697
	- 10,410
	Kr. 9,710

Udgifter:

Ca. 22 Dage à 170 Kr.....	Kr. 3,740
Udgifter St. Petersborg.....	- 3,200
— Rotterdam.....	- 2,300
100 Tons Kul 9 sh. 6 d.....	- 900
	- 10,140
	Underskud Kr. 430

hvortil kommer Udgifter til Administration, Amortisation, Renter og Henlæggelser etc.

I Henhold til Oplysninger fra sagkyndig Side skal her foretages en Opgørelse over, med hvilke Beløb et saadant Skibs Udgifter kommer henholdsvis Indlandet og Udlandet tilgode. (Se Tabellen Side 349—50).

Den Kalkulation, hvortil denne Fordeling af Skibets Udgifter mellem Indland og Udland slutter sig, gaar jo ud paa at vise, at Fragterne for Tiden er saa lave, at Rejserne jævnlig give Underskud, og Følgen deraf er, at der slet intet bliver til Dækning af Administration samt Renter og Amortisation af den i Fartøjet stikkende Kapital — Poster, der alene kommer Indlandet tilgode; men saadanne ekstraordinære Forhold, der snart vilde bringe vor Skibsfart til helt at ophøre, kan man jo ikke lægge til Grund. Det maa

Af den daglige Udgift til »Forbrug og Vedligeholdelse af Skib og Maskine kan tre Fjerdedele antages at blive her i Landet og udføres derfor under Rubriken »Indlandet« med

Folkehyren udbetales ved Afslutningen af hver Rejse, altsaa i den Havn, hvor der losses, og for den overvejende Del forbruges den der. Det er nemlig en ren Undtagelse, at Mandskabet opsparer Hyren. Den udgives paa Stedet (til Dels til Ekvipering), og det er en ringe Del, der remitteres til Familie og andre i Hjemmet. For Officerernes Vedkommende stiller det sig vel en Del anderledes, og hertil kommer, at naar Rundreisen tidligere eller senere afsluttes ved Ankomsten til dansk Havn, udbetales der jo ogsaa Hyre her. Man tør derfor antage, at Halvdelen af Folkehyre og Overtid bliver her i Landet med .. medens Halvdelen bliver i Udlandet med ..

Da Skibet saa vidt muligt provianteres paa Hjemstedet, vil Kostpengene kunne fordeles med tre Fjerdedele og en Fjerdedel

Konsulatafgift og diverse vil blive i Udlandet

Hvad angaar de 52 Kr. pr. Dag til Assurancepræmie, vil en Del af dem som direkte Præmie eller Genforsikringspræmie gaa til Udlandet; men langt større Betydning end Forsikrerens Avance har Spørgsmaalet om, hvor de Erstatningssummer, der i Skadestilfælde bliver udbetalte, vil komme til Anvendelse, altsaa om de derved foranledigede Istandsættelser vil blive udførte i Indlandet eller i Udlandet, medens det ved totalt Forlis bliver uden Forskel, om de nye Skibe bliver byggede i Indlandet eller Udlandet, idet de i det sidste Tilfælde indgaar i Indførslen her til Landet.

Af Assuranceerstatningen vil højst c. $\frac{1}{5}$ blive udbetalt for totalt Forlis og altsaa forblive her. Af de øvrige c. $\frac{4}{5}$ der medgaa til Erstatning af Havarier og altsaa bliver anvendt til Istandsættelser, vil c. $\frac{3}{5}$ gaa til Udlandet og c. $\frac{2}{5}$ blive her. Naar disse Fordelinger kombineres, bliver Resultatet, at 48% gaa til Udlandet og 52% blive her, og dette

Indlandet Udlandet

Kr.

Kr.

21

7

29

»

29

21

7

»

4

Overføres...

71

47

	Indlandet	Udlandet
Overført...	71	47
Forhold vilde ikke synderlig forrykkes, hvis man kunde foretage en lignende Fordeling ogsaa for Assurandørernes Fortjeneste. De 52 Kr. pr. Dag vil herefter fordele sig saaledes.....	27	25
Af de faste daglige Driftsudgifter forblive altsaa her i Landet	98	"
og til Udlandet gaar.....	"	72
Denne Østersø-Rundrejse medtager 40 Dage. For dette Tidsrum vil altsaa de faste daglige Udgifter blive i Danmark med	3920	"
og gaa til Udlandet med.....	"	2880
Udgifterne i de fremmede Havne vil blive i Udlandet:		
Newcastle med	"	1200
Kronstadt.....	"	2400
St. Petersborg	"	3200
Rotterdam	"	2300
Og det samme bliver Tilfældet med Bunkerkullene ialt	"	1900
Tilsammen...	3920	13880

derfor forudsættes, at Rejsen dækker de her nævnte Udgifter, og et Skib af den anførte Størrelse, der kan ansættes til en Værdi af c. 400000 Kr., maa derfor til disse Poster under normale Forhold kunne afgive mindst 100 Kr. pr. Dag, hvilket for 40 Dage bliver 4000 Kr. Indlandets Andel i Fragten forøges altsaa med 4000 Kr.

Indlandets Andel bliver saaledes c. 8000 Kr. imod Udlandets c. 14000 Kr., altsaa $\frac{1}{11}$ og $\frac{7}{11}$, og endnu ugunstigere stiller Forholdet sig, naar Farten foregaar mellem langt borte liggende Pladser — der i Reglen tilmed vil være dyrere — og med lang Tids Fraværelse fra Hjemlandet; thi i saa Fald vil kun en ringe Del af Fragten udover Nettooverskudet og en passende Del af Assurancepræmien finde Vejen hjem.

Alt i alt tør man ikke opstille nogen gunstigere Fordelingsnorm, end at ved Fart mellem Udland og Udland gaar $\frac{2}{3}$ af Bruttofragten til Udlandet og $\frac{1}{3}$ til Indlandet.

Væsentlig andet bliver Forholdet ved Fragtfarten mellem Danmark og Udlandet. Thi her vil en betyde-

lig større Del af Hyren og langt den største Del af Provianteringen blive her i Landet; og da hveranden Havn bliver en dansk Havn, vil Halvdelen af den store Post Skibsudgifter, Arbejdspenge m. m. ogsaa blive her i Landet. Derimod vil Forskellen ikke blive saa væsentlig med Hensyn til Assurancepræmierne, og hvad Reparationer og Eftersyn angaar, er det et beklageligt Faktum, at Dokning, Skrabning og Maling udføres langt billigere i England end her. Man vil vistnok komme det rette temmelig nær ved med Hensyn til denne Del af vor Skibsfart at regne med, at $\frac{2}{3}$ af Bruttofragten bliver i Danmark, medens den ene Trediedel gaar til Udlandet.

Sejlskibsfarten spiller jo nu en meget underordnet Rolle, og allerede af den Grund er der næppe Anledning til at undersøge, om en anden Fordelingsnorm her maatte være paa sin Plads.

Bruttofragten af Skibsfarten mellem Danmark og Udlandet har for Aarene 1905—07 udgjort ialt 60,3 Mill., altsaa gennemsnitlig 20,1 Mill. aarlig, hvoraf Danmarks Andel bliver 13,4 Mill.; og af Farten mellem Udland og Udland har den i de nævnte 3 Aar beløbet sig til 147,0 Mill., altsaa gennemsnitlig 49,0 Mill., hvoraf Danmarks Andel 16,3 Mill. Bruttofragten skal altsaa i Handelsbalancen for Aarene 1905—07 føres os til gode med gennemsnitlig 29,7 Mill. eller afrundet med 30 Mill.

2. Men naar den af danske Fartøjer udførte Fragtfart mellem Danmark og Udland maa lade en betydelig Del af Fragten forblive i Udlandet, maa de udenlandske Fartøjer, der ere beskæftigede i samme Fart, omvendt lade en tilsvarende Del af den indvundne Fragt — dog med Fradrag af Kullene — forblive i Danmark, og her er altsaa en Faktor, der ogsaa maa tages i Betragtning. Farten mellem Danmark og et andet Land vil for et fremmed Skib i et stort Antal Tilfælde være Fart mellem Udland og Udland, og i saadant Tilfælde vil en større Del af Fragten blive efterladt her i Landet. Gennemsnitlig kan det antages, at af den Fragt, der af fremmede Skibe opsejles i Fart paa Danmark, vil efter Fradrag af Kullene Halvdelen forblive her.

Naar man gaar ud fra, at den opsejlede Distance gennemsnitlig er den samme for de af inden- og udenlandske Skibe udførte Rejser, og at Forholdet mellem

Vægt og Værdi ligeledes er det samme (Fragts Størrelse paavirkes jo i væsentlig Grad heraf), idet Statistik herom ikke foreligger, vil man kunne gøre Bestuvningen til Udgangspunkt for Beregningen af fremmede Skibes Andel i Farten mellem Danmark og Udland.

Bestuvningen for Ind- og Udgaaende af danske Fartøjer i den nævnte Fart var for Aarene 1905—07 gennemsnitlig c. 2,680000 Tons, og af udenlandske Fartøjer i samme Fart c. 2,180000 Tons. Som ovenfor paavist var de danske Fartøjers Fragt gennemsnitlig 20,1 Mill. Forholdsviis vil herefter paa de udenlandske Fartøjer falde 16,3 Mill. Naar Kulforbruget regnes til gennemsnitlig c. 12 $\frac{0}{0}$, afgaar der for Kul c. 2 Mill. Af de tilbage blivende 14,3 Mill. vil der saa blive at godskrive den danske Omsætning for Halvdelen med c. 7 Mill.

3. Vor Transit, altsaa Udførsel til Udlandet af Varer, der fra fremmed Sted har været bragt hertil Landet, falder i to Afdelinger, den ene bestaaende af Varer, der have været a) toldberigtigede, eller som have været b) indført paa Kredit eller privat Transitoplag; den anden bestaaende af Varer, der udføres fra c) Statens Transitoplag (Toldbodpakhus) eller fra d) Frihavnen, eller som e) omlades her (fra Skib til Skib eller over Bolværk).

Mens Transiten for den første Afdelings Vedkommende maa forudsættes at give vore Købmænd almindelig Handelsfortjeneste, vil dette kun gælde om en mindre Del af de Varer, der falde under den anden Afdeling, idet Hovedparten af disse er Transporttransit for udenlandsk Regning, der kun afgiver en ringe Fortjeneste hertil Landet.

Mens Statistiken oplyser, at den samlede Værdi af Transitvarer gennemsnitlig for Aarene 1905—07 er 166 Mill. Kr., meddeler den os ikke, hvilket Beløb heraf der falder paa hver Afdeling. Derimod indeholder Tabelværket en Angivelse for hver enkelt Vareposts Vedkommende af Vægt eller Stykketal under de forskellige ovenanførte Kategorier saavel som den samlede Værdi af disse fem Slags Varer.

Paa Grundlag heraf har en anset Sagkyndig vist Spørgsmaalet den Interesse at foretage en for det fore-

liggende Øjemed tilstrækkelig speciel Beregning, og Resultatet er for 1907's Vedkommende blevet følgende:

Værdien af udførte fremmede Varer var ialt	188 Mill. Kr.
Værdien af udførte toldberigtigede Varer og af Varer fra Kredit- eller privat Transitoplag, altsaa 1ste Afdeling, var c.	47 —
og Værdien af Varer fra Transitoplag, fra Frihavnen og af omladede Varer, altsaa 2den Afdeling, var c.	141 —

Handelsavancen paa Varerne under 1ste Afdeling kan ansættes til 10% Brutto = 4,700000 Kr. medens den for Varerne under 2den Afdeling, af hvilke Størstedelen som anført er Transporttransit, der kun giver Speditionsgebyr, gennemsnitlig maa ansættes til 3% = c. 4,000000 —

Hertil kommer Udførslen fra Frilager, der ikke medtages i Transitopførelsen, og hvorpaa Avancen formenes ikke at beløbe mere end..... 200 à 300000 Kr.

Ialt c. 9 Mill. Kr.

Men da her stadig gaas ud fra Gennemsnittet af de tre Aar 1905—07. og da dette Gennemsnit for Transits Vedkommende er 166 Mill., eller 22 Mill. mindre end for 1907, bliver ovennævnte Avance at reducere i Forhold dertil, altsaa til 8 Mill.

4. Agentprovision, Udlændinges Udgifter heri Landet m. m., vil i det hele modsvares af hvad vi paa den anden Side maa betale til Udlandet, og er det vel endog sandsynligt, at vi Danske, der er et meget rejsende Folk, lægger flere Penge i Udlandet, end Udlændinge omvendt afgive til os. Men af det Beløb, hvormed vor Indførsel overstiger vor Udførsel, bør der dog tilgodeskrives os Agentprovision med 3 Mill., og hertil bør føjes 2 Mill. for Lodsning og andre mindre Indtægter, der mulig unddrage sig Opmærksomheden, saa at denne Gruppe Landeindtægter ialt kan opføres med 5 Mill.

XI.

Underskudet paa Handelsbalancen.

De under 1, 2, 3 og 4 opgjorte Beløb udgør tilsammen 50 Mill. Kr., hvilket altsaa er det gennemsnitlige Beløb af de usynlige Landeindtægter for

Aarene 1905—07. Tilsammen for disse tre Aar 150 Mill. Kr.

Overskudsindførslen for de samme tre Aar varialt 441,7 Mill. Kr., og naar hertil lægges mindst 15 Mill. Kr. pr. Aar i Renter af Nationens og Statens Gæld til Udlandet eller tilsammen 45 Mill., bliver det samlede Underskud for disse tre Aar c. 337 Mill. Kr., og i Virkeligheden er det større; thi Konjunkturerne for vor Skibsfart har jo været saa slette, at taget under ét og efter Foretagelse af de i og for sig ganske nødvendige Afskrivninger, bliver der neppe Tale om noget reelt Overskud.

De to af disse Aar var Rekordaar, men hvis man — med Forbigaaelse af Perioden 1870—88, der formentlig gav et Netto-Underskud af c. 250 Mill. — tager de sidste 20 Aar, altsaa fra 1889—1908, fremkommer der et haarrejsende Underskud.

Indførselsoverskudet + Indførsel af Metal og Guld i Barrer var 2069 Mill. Hertil kommer vor Rentepost til Udlandet (efter Fradrag af hvad vi oppebærer i Renter fra Udlandet), og den vil ikke kunne sættes lavere end til 5 Mill. aarlig de første 10 Aar, 10 Mill. aarlig de næste 5 Aar og 13 Mill. de sidste 5 Aar, altsaa 165 Mill., og paa den anden Side fragaar de usynlige Landeindtægter. Disse udgjorde naturligvis i den første Del af Perioden et mindre Beløb end det, de nu ere naaede til, og antagelig maa de derfor opføres med 45 Mill. aarlig de første 10 Aar og med 50 Mill. aarlig de sidste 10 Aar, altsaa for hele Perioden 950 Mill.

Netto-Underskudet for disse 20 Aar bliver saa 1269 Mill. Kr. og for hele Perioden 1870—1908 1519 Mill. Kr., og Tilbagegangen er med nogle Svingninger i rask Stigen.

Saaledes ser den nøgne Virkelighed ud, og der paahviler de Mænd et ikke ringe Ansvar, der har druknet deres egne og andres Betæneligheder i beroligende Udtalelser af forskellig Art, uagtet deres Stilling i Samfundet og deres snart videnskabelige, snart praktiske Kvalifikationer maatte paalægge dem den Pligt at raabe et »Varsko« saa højt, at det kunde give Genlyd i Rigsdagens Sale, ved de kommunale Raads Møder og i hver Vraa i hele Landet.

Hvorledes er dette uhyre Underskud ble-

vet dækket? Og Hvorledes er Merindførslen blevet anvendt?

I 1870 var vort Folk en særdeles velstaaende Nation, rigelig forsynet med flydende Kapital og med en opsparet Kapital af henved 200 Mill. i udenlandske Værdipapirer, og i de første 11 Aar, altsaa til 1880, var der, naar Renten af Tilgodehavendet i Udlandet tages i Betragtning, i Virkeligheden et lille Overskud paa Handelsbalancen.

Saa begynder Underskudet; men man var dog 18 Aar, fra 1881 til 1898, om at arbejde sig nedad til Halvdelen af det nuværende Underskud, medens den anden Halvdel er fremkommen i de sidste 10 Aar.

Til Dækning tjente først Beholdningen af fremmede Papirer, altsaa henved 200 Mill., dernæst en saa stor Del af den flydende Kapital, som paa nogen Maade kunde undværes i Omsætningen, derunder det løse Tilgodehavende i Udlandet. Vidnesbyrd om, i hvilken Udstrækning man har tyet til Landets Driftskapital, foreligger i det overordentlig store Omfang, som Kreditgivningen har antaget her til Lands i Løbet af den sidste Snes Aar. Paa mange Varer, navnlig Industri-varer, gives der lang Kredit til de herværende Importører — hvilken Kredit selvfølgelig gennem Prisen paa Varerne maa betales godt — og saa gaar det videre, først til Mellemandhandleren og saa til Detailhandleren, og naar man taler med en Detailhandler, klager han sig ynkeligt over, hvor lidt der betales kontant af Kunderne.

Den store Anvendelse, som vi har lært at gøre af Sparekasserne og Bankernes Sparekasseafdelinger, har spillet en Rolle; thi i Reglen er det kun Minimums-beløb, som Folk har liggende i Kontanter, og man skal vistnok ude paa Landet og i Købstæderne se sig godt om for at træffe en Femhundredkroneseddel. Hensynet til Retssikkerheden spiller ogsaa med ind her.

Paa denne Maade er betydelige kontante Beløb, som tidligere laa i Skufferne og Dragkisterne rundt omkring, gennem Sparekasserne blevet taget i Brug af Omsætningen og har altsaa ogsaa forsaavidt bidraget til Dækning af Underskudet, som det ellers vilde være blevet nødvendigt for Nationalbanken til Bestridelse af Omsætningen at forøge Seddeludstedelsen og selvfølge-

lig ogsaa Guldbeholdningen, hvad kun kunde ske ved Laan i Udlandet.

Bankkrisen og de dermed i Forbindelse staaende Begivenheder har da ogsaa givet utvetydige Vidnesbyrd om, hvor stærkt Landets flydende Kapital er blevet bundet gennem faste Anbringelser. Det Beløb, der paa de anførte Maader er blevet gjort disponibelt til Dækning af Underskudet overfor Udlandet, løber rimeligvis op i Hundreder af Millioner.

Resten er vi kommet til at skyldes til Udlandet, for saa vidt det ikke dækkes ved Kapitaler, der er blevet indført fra Udlandet for at anbringes i Ejendom eller Forretningsvirksomhed her i Landet; thi skønt der her ikke skabes nogen Gældsforpligtelse, betyder de saaledes indførte Kapitaler i Virkeligheden en Indførsel af Guld. Men selv om de i Landet indkomne Summer af denne Art er temmelig betydelige, maa vor Gæld til Udlandet dog være langt større end antaget. Den blev i Følge den af Statistisk Bureau anstillede Undersøgelse i 1907 anslaaet til godt 600 Mill. Kr., hvoraf c. 100 Mill. løs eller svævende Gæld; men ovenfor er det blevet bemærket, at denne Opgørelse formentlig ikke har faaet taget alting med. Nu vil den kunne kontrolleres ved Hjælp af Underskudet paa Handelsbalancen, og Opgørelsen af denne fører jo til, at Gælden til Udlandet maa være langt større, maaske omkring 1000 Mill., og i al Fald tør det anses som temmelig sikkert, at den fra 1907 til Foraaret 1909 er blevet forøget med 150 à 200 Mill. Det, som man kalder den løse Gæld, er vistnok langt over 100 Mill.

Hvorledes er nu denne Overskudsindførsel paa over 1500 Mill. blevet anvendt?

Her har man i stor Udstrækning søgt Beroligelse i den Omstændighed, at en betydelig Del af Indførslen og særlig ogsaa af Merindførslen bestaar af Raa- og Hjælpestoffer samt af Produktions- eller Frembringelsesstoffer; thi derigennem skal paa forskellig Maade vor Erhvervsvirksomhed i Landbrug, Industri og Skibsfart være blevet udviklet og gjort mere produktiv. Men Kendsgerningerne har forlængst godtgjort Uholdbarheden af denne Betragtning; thi hvis det forholdt sig saaledes, maatte man for længe siden have set Frugten deraf igennem en forøget Eksport og formindsket Indførsel; men saaledes er det jo ikke gaaet. I store

Træk har Udviklingen tværtimod været den, at mens vor Eksport af Landbrugsprodukter har været i jævn og ret betydelig Fremgang, har den dog paa ingen Maade kunnet holde Skridt med den stærkt tiltagende Indførsel; og om vor Eksportindustri gælder det, at den vel i enkelte Retninger — der dog har en temmelig tilfældig Karakter — er taget noget til; men det har langt fra kunnet opveje Betydningen af, at vor Industri i Almindelighed har mere og mere ondt ved at kunne værges sit Hjemmemarked mod Udlandets Konkurrence, og at Indførslen af udenlandske Industrivarer er i stadig Stigen.

Besøget af danske Handlende ved Leipzigmessen er i uafbrudt Tiltagende. Antallet har Forf. set opgivet til henved 1100. Vort er det største Kontingent af alle Lande paa et Par af de største Lande nær, og ved den sidste Messes Begyndelse saa man det jo omtalt, at vore Statsbaner havde maattet benytte forøget Materiel i den Anledning.

At den Industri, der arbejder for Hjemmemarkedet uden at fortrænge eller reducere Indførslen af fremmede Varer, ikke tilvejebringer en forbedret Status, er klart. Forøgelsen vil betyde Luksus, og man kan selvfølgelig ikke i denne Forbindelse lykønske til Anlægget af Gas- og Elektricitetsværker, Indførselen af W. C. m. m., idet det altsammen er Luksus.

Til Andelsmejerier og Fællesmejerier kan antages at være medgaaet 30 à 35 Mill.; men da, som alt ovenfor berørt, hele Landbrugets Overskudsudførsel kun var lidet større i 1898 end i Midten af 1870'erne, vil det ses, at Anlæggelsen af Andelsmejerier var nødvendig for at bevare vort Landbrugs Produktivitet, og derfor et Plus, som vi ikke kunde undvære.

En stor Mængde saakaldte Produktionsmidler anvendes som Raastof i Omsætningen, saasom Foderstoffer, der omsættes til Smør, Kød o. s. v.; ligeledes det meget store Kvantum af Træ, Metaller, Bygningsmaterialier, Læder- og Rebslagerarbejder, som anvendes til Reparationer, til Maskiner og Bygninger, som afløse ældre o. s. v. Der er formentlig i en længere Aarrække ikke blevet opført eller anlagt andet eller mere nyt, end hvad et levedygtigt Samfund maa anvende til Udviklinger og Forbedringer, hvis det nogenlunde skal holde Skridt med Udviklingen hos de omboende Folk,

og i saa Henseende betyder det intet, at Banker opfører Million-Paladser, thi det gør ikke deres Forretning mere nyttig for Samfundet og mere indbringende for dem selv, og Fabrikker eller Forretningsvirksomheder, der installeres i monumentale Bygninger, giver ikke af den Grund mere Udbytte. Her er vi endog langt inde paa det egentlige Luksusforbrug.

Der henvises til vor ret anselige Dampskibsflaade og til den aarlige Indførsel af nye Skibe; men disse træder for en meget stor Del i Stedet for ældre Skibe, der sælges til Udlandet, eller som af andre Grunde udgaar. Vor Dampskibsflaade antages at staa til Bogs for 100 Mill. Kr.; men bortset fra, at denne Værdi paa Grund af de slette Konjunkturer i de senere Aar og deraf følgende mangelfulde Afskrivninger ikke for Tiden er effektiv, er den stedfundne Forøgelse ikke saa betydelig, at den her kan spille en større Rolle.

De mange Jernbaner er for en stor Del anlagte for at imødekomme rent lokale Interesser, eller det er Linjer, hvor der ikke er og sandsynligvis ingensinde vil blive Trafik af større økonomisk Betydning, og da vor Jernbanepolitik har været ledet af det forkastelige Princip ved en hensynsløs Konkurrence at fortrænge den indenlandske Skibsfart, er man kommen ind paa mange og overordentlig bekostelige Udvidelser.

Det værste er dog det umaadelige Byggeri, der har fundet Sted i de senere Aar. Spekulationsbyggeriet i København anslaaes jo alene at have lagt Beslag paa 400 Mill. Kr. Ved Siden heraf er Staten og Kommunerne gaaede i Spidsen med mangfoldige store og luksuriøse Byggeforetagender, og mange offentlige og halvt private Institutioner saavel som Privatpersoner har fulgt deres Fodspor. Saadanne Bygninger har i Reglen kostet to à tre Gange saa meget, som de fra et sundt økonomisk Synspunkt burde have kostet.

Særlig maa fremhæves Villabyggeriet, der efterhaanden har antaget et overordentligt Omfang. Det er ikke blot Københavns Omegn og Nordsjælland, om hvilket dette gælder. Takket være Husmandskreditforeningerne bygges der hele Landet over. Folk vil have deres eget Hus, og mange er de Arbejdsmænd, der, naar de er komne i Besiddelse af nogle Hundrede Kroner, anvender dem paa den Maade i Stedet for at benytte dem til at betrygge Fremtiden

eller begynde et Erhverv. I alle saadanne Selvejerbygninger bliver Huslejen høj, og i ni af ti Tilfælde vil en ret anelig Procentandel af, hvad en saadan Villaejendom har kostet, tidligere eller senere gaa tabt.

Til den os ved Byggeriet hele Landet over paaførte uhyre og lidet produktive Udgift maa føjes som vigtige økonomiske Momenter, at en stor Del Arbejdskraft blev unddraget Landbruget, at den forcerede Efterspørgsel efter Arbejdskraft bragte Arbejdslønnen op til en abnorm Højde indenfor Byggefagene, at herved atter fremkaldtes forhøjede Lønkrav i de andre Arbejdsgag, og at Lønbevægelsen herfra bredte sig udenfor Arbejdernes Kreds til Funktionærer, Bestillingsmænd etc., og herved kommer vi til den Faktor, der har virket stærkest til at hidføre det ulykkelige Facit i vort Mellemværende med Udlandet, nemlig den overordentlige Stigen af Arbejdslønnen. I det ovenfor citerede Foredrag af Nationalbankdirektør Levy i 1875 (Nationaløkonomisk Tidsskrift for 1875, 6te Bind, S. 300) meddeler han, at han med Assistance af Chefen for det statistiske Bureau, Hr. Falbe-Hansen, havde foretaget en Opgørelse af, hvilke Beløb den stærke Stigen af Arbejdsløn (Medhjælpere og Arbejdere i Landbrug, Industri og Handel samt Daglejere, Matroser og Tyende), der havde fundet Sted siden 1870, repræsenterede, og Resultatet var, at den beløb sig til 65½ Mill. aarlig. Da nu Arbejds- og Tyendelønnen siden dengang yderligere er steget meget betydeligt, foreligger der her en Hovedgrund til den uheldige Handelsbalance, idet den paa den ene Side har bevirket en stor Forøgelse af Forbruget og paa den anden Side i høj Grad har svækket vor Konkurrence-Evne. Og det lader sig ikke miskende, at denne Bestræbelse for at forskaaffe sig bedre materielle Vilkaar har trængt sig opefter til Arbejdsgiverne, som i det hele til alt Vederlag for personligt Arbejde, og i Reglen bliver det, der fortjenes, hurtigt sat i Cirkulation.

Under disse Omstændigheder er vort Forbrug i alle Retninger steget meget stærkt; hvad der for 10 og 20 Aar siden var en Luksus, som kun et lille Mindretal mente at kunne tillade sig, er nu blevet til en Menneskerettighed for store Kredse.

Endnu er jo Landbruget vort bærende Erhverv; derom kan der ingen Tvivl være, efterdi det præsterer

de ni Tiendedele af vor Udførsel; men Byrden af et saadant Forbrug af Staten, Kommunerne og gennem alle Klasser i Samfundet er Landbruget ganske ude af Stand til at bære og vil aldrig blive det. De ledende har ikke villet aabne Øjet for den Kendsgerning, at et Land, der er henvist til at leve af sit Agerbrug, aldrig kan komme til at slaa stort paa. Jorden giver ikke sine Dyrkere de store Avancer, og det er vel ogsaa til Dels derfor, at Agerbruget i den almindelige Bevidsthed har faaet Præget af en Idyl; dér hører jo nemlig Nøjsomhed til.

Vore Landmænd kunde vel nok være i Besiddelse af større Dygtighed, Flid og Sparsommelighed, og de er vel ikke uberørte af den Tilbøjelighed til at leve over Evne, der nu i en Aarrække har præget vort økonomiske Samfund; men saa meget er vist, at det uhyre Forbrug, som vi har vænnet os til, vilde bringe ethvert Lands Landbrug til at segne.

Stenkul, Cokes og Cinders regnes af Nationaløkonomerne for et Produktionsstof; heraf indførte vi i 1903 til Forbrug 4319 Mill. t og i 1907 5396 Mill. t , altsaa i 5 Aar en Forøgelse af c. 25 $\%$.

De kontrollerede Dampkedlers Hestekraft var i 1903 95000, i 1907 107000, altsaa en Forøgelse med c. 12 $\%$; en Hestekraft regnes at koste c. 3 t Kul = 3 Øre pr. Time, altsaa pr. Arbejdsdag à 10 Timer 30 Øre; for 300 Arbejdsdage (de er jo ikke gennemgaaende i Gang 300 fulde Arbejdsdage om Aaret, men mange af dem forbruge paa den anden Side mere Kul end det anførte Normalforbrug) bliver det for 95000 Hestekraft godt $8\frac{1}{2}$ Mill. Kr., og for 107000 bliver det rigelig $9\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Mens Landets Udgift fra 1903 til 1907 steg med henved 11 Mill. Kr., steg Forbruget til Dampkedlerne altsaa kun med c. 1,150000 Kr. Selv om den egentlige Produktionsvirksomhed i Forbindelse med de ikke kontrollerede Dampkedler yderligere forbruger en hel Del Kul, vil man se, at det er et umaadeligt Kvantum (for nogle og tredive Mill. Kr.), der forbruges til Varme af Private og til Belysning som Gas og Elektricitet; her maa være et meget stort Forbrug ud over det nødvendige og i alt Fald langt ud over, hvad vort Land har Raad til.

Selv en løselig Gennemgang af Indførselslisterne fremkalder det samme Indtryk, og dette stemmer med,

hvad vi hver Dag ser og hører omkring os: Millionerne ruller i Rigsdagens og i Kommunernes Bevillinger, og de Private have Raad til saa at sige at tilfredsstille ethvert Ønske. Naar det kniber i saa Henseende, forlanges det, at Stat eller Kommune skal træde til, og her er Villien altid den bedste.

Og Familien bliver stadig større, det vil sige Folkemængden tager til med 1 $\frac{0}{10}$ om Aaret, og naar Nationalformuen, Nationens faste Kapital, af de Sagkyndige for nogle Aar siden ansloges til 7000 Mill. Kr., maa den for at holde Skridt med Befolkningen forøges med 70 Mill. Kr. aarlig. Dette kan antages at være sket igennem Forøgelse og Forbedring af hele det Apparat, hvormed Agerbruget og Industrien virker.

Alle kender vi Mennesker, som kun er i Stand til at spare, naar Nødvendigheden tvinger dem dertil; men som, naar der byder sig en Lejlighed til at faa Laan, straks faar mærkværdig mange Ønsker og Fornødenheder. Vort Folk har for Tiden ikke ringe Lighed med dette Slags Mennesker, og da det af Naturen ikke er syndelig virksomt og ikke er fri for Tendens til Magelighed, indskrænker man sig ikke til at forbruge mere, end man har Raad til, men mener ved Siden heraf at burde sørge for, at hverken man selv eller andre kommer til at arbejde mere, end der lader sig forene med Forlangendet om at kunne føre et behageligt Liv. Derfor skaber man nye Ferier og forlænger dem, man har, og derfor laver man nye Hviledage for Anledninger, som er temmelig forbavsende. Saa bekendtgøres det f. Eks., at den og den Dag holdes alle Banker lukkede fra Morgen til Aften. Den, der nødvendig skal bruge Penge, f. Eks. til at indfri en Veksel, betale en Købesum, eller som har paatrængende Brug for Valuta til Remittering til Udlandet, maa se til, hvordan han klarer sig, hvis han ikke har været saa betænksom i Forvejen at regne med den Mulighed, at paa den Dag vil Bankerne (og med dem Assuranceselskaber og mange andre for det daglige Forretningsliv vigtige Instituter) holde Ferie.

Derfra stammer ogsaa Forbudene mod Handel og Vandel paa Helligdage, Lukkeloven, der forbyder en Mand at gøre sin Arbejdsdag saa lang, at han bliver i Stand til at betale sin Husleje og forsørge sin Familie, og derfra de Bestemmelser, hvorved Arbejdstiden for-

kortes ikke blot for Børn og unge og umyndige Individer, men for voksne og myndige Personer.

Den fra Fagforeningerne udgaaede Tendens til ved Majoritetsbeslutning at binde den enkelte til kun at bruge sin Arbejdskraft paa en bestemt Maade, i en bestemt Tid og for en bestemt Betaling, har slaaet Rod ogsaa i videre Kredse. Publikum indskrænkes ved allehaande Barriærer i dets Handlefrihed. Man maa ikke købe, hvor man vil, og Detailhandleren maa ikke sælge for, hvad han vil; hvis han sætter Prisen ned, bliver han boykottet. Det er det kommunistiske Regulerings- og Nivelleringsprincip, der stikker sit Hoved frem.

I det fordums Fællesskabs Tid var dette Princip vort Agerbrugs Forbandelse; under vort nuværende Bonde- og Arbejderregimente synes det at skulle komme til Ære igen — og vi vil komme til at smage dets Frugter. Initiativet svækkes og Handlekraften sløves; derimod florerer Reklamen, den aandsforladte og evneløse Reklame.

Det er gennem alt dette blevet dyrt at leve i Danmark. Derfor er der blevet dobbelt Anledning til at søge til Udlandets Pengeskabe.

Efter rigtig Opgørelse bliver det kun en ringe Del af det Beløb, hvorfor vi har sat os i Gæld til Udlandet, der med Rette kan belastes vort Lands Kapitalkonto.

Det kunde være blevet til stor Gavn for os, at vi i 1908 fik en Paamindelse om de Farer, som Situationen bærer i sit Skød.

Bankkrisen var en Jordrystelse, der varslede om et kommende Jordskælv. Jordrystelsen var dog ikke stærkere, end at de Huse, der vaklede, kunde stives af; men den sagde os paa en Maade, som ikke kunde misforstaas, at vort økonomiske Liv er undergravet, og at vi maa sørge for at fundere det bedre, da vi ellers risikerer, at en Rystelse ude fra kan bringe det hele til at ramle sammen.

Men de Styrende har ikke ladet sig forurolige af disse faretruende Fænomener. De har fundet det at være i sin Orden, at Staten har været med til at rejse Penge paa en Vekselkredit, og at denne har maattet fornys og vel først vil blive betalt ved Hjælp af det Statslaan, som er under Opsejling. De har uforstyrret fortsat med mange Million-Bevillinger til Anlæg og

Formaal af særdeles omtvisteligt Værd og uden virkelig Betydning for Landets Nutid og Fremtid.

Vor Lovgivningsmagts ophøjede og uforstyrrelige Ro minder næsten om det romerske Senat, der, da Hannibal efter Kartageniensernes Sejr ved Cannæ truede Rom med Død og Ødelæggelse, udbød til Bortforpagtning de Arealer, hvorpaa Hannibals Lejr var opslaaet; men det skal rigtignok indrømmes, at Sammenligningen halter paa forskellige væsentlige Punkter.

Deficitet er i de sidste 10 Aar vokset med over 800 Mill. Kr., og da Progressionen er stærkt stigende, vil det maaske kun vare 6 å 7 Aar, inden Deficitet yderligere er steget med et lignende Beløb — for saa vidt det hele bliver ved at gaa i samme Skure og kan holde saa længe — og da er der sandsynligvis ikke mere at laane paa, foruden at Landet da trykkes af en uhyre Rentebyrde.

XII.

Faren, der truer.

Et kan man være sikker paa: at Renten af de Laan, som vi gør, efterhaanden vil blive højere, og man maa være belavet paa, at den Tid ikke er fjern, da der af Udlandets Finansmænd vil blive rejst Betæneligheder overfor nye Laanebegæringer, og at der vil blive Spørgsmaal om speciel Pantsætning af vore Indtægtskilder.

Det er paa høje Tid, at vi faar vore Pengeforhold ordnede, saa at de kommer til at hvile paa en fast Bund, det vil sige en sund Handelsbalance. Jordskælvvet kan nemlig komme naarsomhelst. En stor Del af Gælden er svævende; den kan forlanges indfriet paa Anfordring eller med kort Varsel.

Hvis der skulde udbryde Krig mellem de Stormagter, med hvem vi er stærkt engagerede, saa vil det medføre en stor Rystelse i Pengeverdenen. Bankerne i de paagældende Lande vil i deres eget Land faa Brug for alt, hvad de kan skrabe sammen, og navnlig hvis Danmark politisk bliver berørt af Krigen, vil Udlandet i saa stor Udstrækning som muligt forlange sine Penge igen, foruden at det vil se at skaffe

sig af med saa mange af vore Obligationer som muligt. Hvorledes vil vi saa være stillede? Kan vi saa med kort Varsel stille 100 eller 200 Mill. Kr. paa Benene? Vore Bankers Kapitaler er for en stor Del bundne ved Krediter til mer eller mindre nødlidende Klienter, som i et saadant Øjeblik endnu mindre end ellers er i Stand til at skaffe Dækning, og det vil vistnok allerede sætte Bankerne i Forlegenhed at skulle tilbagebetale Statskassen dens Indlaan.

Hvor er saa vor Reserve? Den indskrænker sig i Hovedsagen til Nationalbankens Guldbeholdning, og da denne ikke tæller stort over det Beløb, hvormed Sedlernes Indløselighed skal sikres, vil den meget hurtigt køre fast, og hvad vil man saa gøre, naar Udlandet trænger paa? Vi fik jo en Forsmag herpaa i December 1907; og vil man ophæve Sedlernes Indløselighed for at kunne benytte Nationalbankens Guldbeholdning til Betaling af Landets forfaldne Gæld, hvor langt vil saa en Sum af c. 70 Mill. kunne forslaa, naar det virkelig bliver Alvor. Som ovenfor berørt er kun c. Halvdelen af Statens Reservefond anbragt i udenlandske Papirer, og Kassebeholdningen er anbragt i Fordringer paa os selv, saa at den i saadant Tilfælde kun vil gøre ringe Nytte. Men hvis Udlandets Kapitalister skal have det Svar, at vi ikke kan betale straks, og at de maa vente til bedre Tider, saa er vor Kredit for lange Tider ødelagt, og Udlandet kan gennem Retsforfølgning mod dets herværende Debitorer forvolde Ulykker, hvis Rækkevidde slet ikke kan overses. Vi vil da i Løbet af faa Dage faa Øje paa Bankerottens Spøgelse.

Det kan jo være, at Katastrofen ikke kommer som en Flodbølge, der bortskyller Rub og Stub, men at den melder sig under blidere Former og lidt efter lidt, og da vil den føre til økonomisk Afhængighed.

Vil vi blade tilbage i vor Historie, træffer vi i Middelalderen Hansestæderne, som i Aarhundreder udsugede vort Land, navnlig vore Købstæder, ved at tilrive sig Handel, Skibsfart og Industri. Dette Aag fik vi omsider væltet af; men det havde sat dybe og uudslettelige Spor i vor Borgerstands Udvikling.

Den rige Handelsperiode i Slutningen af det attende Aarhundrede og Begyndelsen af det nittende blev ikke benyttet til at skaffe os en kraftig Reserve, hovedsagelig fordi vi havde en uduelig Regering, og da

Ulykken saa kom, fulgte Bankerotten i dens Spor. De uhyre Tab, Bankerotten havde i Følge for Samfundet og for de enkelte fra den højeste til den laveste, og den Stagnation, den skabte i flere Decennier, har Traditionen bevaret i vor Erindring. Da ophørte Landets Hovedstad at være den ledende Plads. Det blev atter Hansestæderne, særlig repræsenteret af Hamborg, der kom til at dominere i vor Handel og Omsætning, og Datidens Vidnesbyrd stemmer overens om, at de lod sig godt betale for deres Bistand.

Vort Landbrugs Opsving i Fyrreerne og Halvtredserne bragte atter Penge til Landet, og efterhaanden lykkedes det København paany nogenlunde at vinde sin Førerstilling tilbage; men nu begynder Hamborgs Betydning atter at tiltage. Den direkte Import siges at vise Tendens til at aftage, og Importen over Hamborg eller i alt Fald gennem dets Handelskontorer skal være i Tiltagen; og det kan jo ikke være anderledes, naar vi lider under en kronisk Mangel paa Kapital og under den dermed følgende høje Diskonto. Det gaar for Tiden med os som med visse private Forretninger, der til Trods for jævnlige Pengetilskud fra Slægt og Venner dog stadig mangler Driftskapital.

Vi maa gøre os det klart, at Stillingen er uholdbar, og at det vil gaa tilbage Aar for Aar. Man kan til en Tid stoppe Lækken ved at optage Statslaan og forsyne Bankerne med mere Kapital, saa at Diskontoen kan gaa noget ned, men den Slags Foranstaltninger forslaar kun for en kort Tid. Fartøjet maa have en Hovedreparation og dertil en Styrmand, der kan holde Roret med fast Haand.

Men det er vigtigt, at der snart tages fat, thi ellers vil vort Samfund i meget komme til at ligne den By, som Jonas Lie saa mesterligt har skildret i sit Eventyr: »I Bargesyssel og Skyldherred«. Desværre gør det det allerede.

Kontorchef i Nationalbanken J. T. Juhl har til en Oversigt over vort Statsregnskab for 1907—08 i »Vor Fremtid« for April d. A. knyttet en Sammenstilling af Statsregnskaberne for 1877 og 1907. Den viser, at Udgifterne i disse tredive Aar er stegne fra 44 til 94 Mill. Kr., og det viser sig her, at Udgiften til »Økonomiske Formaal«, »Sociale Formaal« og »Kulturelle Formaal«, som i 1877 ikke medtog 3 Mill. Kr., nu

bemægtiger sig over 28 Mill. Kr. I sin Almindelighed vil disse Formaal have Krav paa alle rettænkende og humant sindede Mænds og Kvinders Sympati; men der kan ingen Tvivl være om, at i Forhold til Statens egentlige Opgaver, der alle er af strengt samfundsmæssig Natur, maa disse Opgaver stilles i anden Række, og om deres Gennemførelse ved Statens Bistand bør der derfor ikke blive Tale, uden at det forinden nøje undersøges, om der er Plads til dem paa Budgettet, det vil sige, om de kan bestrides ved Hjælp af Statens ordinære Virkemidler, og efter at der tilstrækkelig er sørget for at have de fornødne Reserver. I andet Fald maa de henvises til de Privates egen Virkekraft, og denne maa søge sin Støtte hos Familien eller Kommunen; disse Instanser er jo ogsaa langt bedre end Staten i Stand til at tage de fornødne individuelle Hensyn.

Der bliver sagt: ja, men Finansernes Tilstand er overordentlig god; Indtægterne er jo stadig stigende. Men hvad er Grunden hertil? Det siger sig selv, at naar der laanes 100 Mill. Kr. i Udlandet gennem Statens, Kommunernes og Privates Transaktioner og rask gives ud, vil en stor Del af disse Penge havne i Statskassen som Skatter og Afgifter.

Naar vor Indførsel til Forbrug eller af Stoffer til Produktion af Luksusvarer med det gode eller det onde bliver bragt noget over 100 Mill. Kr. ned for at tilvejebringe en sund Balance, vil deraf følge en meget betydelig Nedgang i Statsindtægterne, først og fremmest i Toldafgifterne og dermed i Forbindelse staaende Forbrugsafgifter; dernæst i andre indirekte Afgifter: Stempelafgift, Ejendomsoverdragelsesafgift, Retssportler, Statsbaner og Postvæsen m. m. Endelig Nedgang af de direkte Skatter, idet en stor Del af de fra Udlandet inddragne Kapitaler gaar over til at blive skattepligtig Indtægt for mange Mennesker.

Den samlede Nedgang i Statens Indtægter, saafremt en sund Balance maa tilvejebringes alene gennem Reduktion af Indførselen, kan ikke anslaaes lavere end c. 18 Mill. Kr. Staten bør derfor ruste sig til at kunne undvære dette store Beløb, saa meget mere som Statsmagten har den allerstørste Forpligtelse til med de Midler, der staar til dens Raadighed, at formaa Nationen til at ophøre med den letsindige Leven over Evne,

som nu i en Række Aar har karakteriseret det danske Folk, og som har forskaffet det den sørgelige Berømmelse at holde Tæten paa en Række Omraader, hvor det først og fremmest gælder om at gøre Livet saa behageligt som muligt for sig selv og andre.

I 1813 var det vor Statskasse, der erklærede sig konkurs. Den havde gjort en ret betydelig udenlandsk Gæld, men det var dog i første Række den indenlandske Gæld, der førte til Konkursen, idet den gennem Seddeludstedelsen satte sig i Besiddelse af Nationens flydende Kapital. Bankerotten førte stor Fattigdom og økonomisk Svækkelse med sig, men den førte dog ikke umiddelbart til økonomisk Afhængighed af Udlandet; thi dette havde ikke store Tilgodehaver hos danske Borgere. Det var ikke for sine egne, men for Regeringens Synder, Nationen maatte bøde gennem mange Aars Vand og Brød.

Anderledes forholder det sig med den Katastrofe, som vi eller ialfald vor Regering og Rigsdagen synes med Sindsro at ville gaa imøde; thi nu er det baade Regeringen og Folket, der kappes om at gøre Laan, og naar Katastrofen bryder løs, vil det rimeligvis ikke blive Regeringen, men Folket, igennem de enkelte Personer og de finansielle Instituter, der i første Række vil være ude af Stand til at opfylde sine Forpligtelser overfor de udenlandske Kreditorer, og saa har vi den økonomiske Afhængighed.

Hvad det betyder ikke at turde indrette sine Sager, som man vil, af Hensyn til sine Kreditorer, fik vi en let Antydning af, dengang Frankrig for en Tid lukkede Paris's Børs for os, og en Fornemmelse i samme Retning har de sidste Dage givet os ved Meddelelsen om, at der paa de tyske Handelsforeningers Kongres er bleven ført Klage over, at deres Rejsende kun maa besøge København og de øvrige Købstæder her i Landet.

Naar vi blive afhængige af Udlandets Kapitalister, vil det simpelthen føre til, at disse efterhaanden i stedse højere Grad blive Driftsherrerne heri Landet, og at vi andre blive deres Underordnede, enten som Funktionærer eller Arbejdere, og da bliver det dem, der kommer til at bestemme, hvilken Arbejdsløn der skal betales; thi nu til Dags, mer end nogensinde tidligere, er det Kapitalen, der leder Produktionen. Og bag

disse Kapitalister staa deres Regeringer. Den økonomiske Afhængighed kan let føre til den politiske. Vi vil blive udbyttede, og sandsynligvis vil vi ikke faa Lov til selv at fastsætte vore Toldsatser, mens Udførslen af vore Produkter bliver forulempet ved prohibitive Toldsatser i Nabolandene.

XIII.

Hvorledes Faren kan afvendes.

Men naar et Underskud paa over 100 Mill. Kr. aarlig skal oparbejdes, vil det kræve en stor Kraftanstrengelse, idet det betyder over 40 Kr. pr. Individ, og det Mindreforbrug, hvorigennem det hovedsagelig maa ske, vil mærkes overordentlig stærkt i saa godt som alle Kredse af Folket.

Som det er Staten, der er gaaet i Spidsen med det overdrevent store Forbrug, maa det nu ogsaa være den, der giver Signalet til Omslaget, og dens Forpligtelse hertil er dobbelt, fordi den efterhaanden har draget saa mange Omraader ind under sin umiddelbare Forsorg og derved svækket Borgernes Initiativ.

De Bevillinger, der med rund Haand uddeles til mange forskellige Formaaler, maa underkastes en stræng Revision. Ubrugte Bevillinger til Anlæg og Foretagender, der ikke ere absolut nødvendige, maa annulleres, og der maa vises største Forsigtighed med nye Bevillinger, der ikke have virkelig national Betydning eller ere nødvendige for Landets Velfærd. Nye Statslaan bør ikke optages.

Der maa lægges Tøjler paa Kommunernes Ødselhed, og det bør ikke tillades dem at optage Laan uden i ganske særlige Tilfælde og med en kort Amortisation.

Ved saaledes for Alvor at gaa i Spidsen med gennemført Sparsommelighed, vil Statsmagten øve en stor moralsk Indflydelse paa Befolkningen; men skulde denne dog vedblive med Forgældningen til Udlandet for at tilfredsstille sin Hang til Vellevnet, maa Staten øve et Tryk og samtidig samle en Reserve, hvormed Landets Pengemarked i kritiske Øjeblikke kan støttes.

Et saadant Tryk kan tilvejebringes gennem Toldbeskatningen.

Mens man hidtil har stimuleret Forbruget ved i stort Omfang at betragte Luksusvarer som Nødvendighedsartikler og derfor har indrømmet dem store Toldnedsættelser eller endog Toldfrihed, maa man gaa over til en ædruelig Opfattelse af, hvad der er Luksus og hvad der ikke er det, og en væsentlig Forhøjelse af Toldsatserne paa de Varer, der ikke ere Nødvendighedsartikler i streng Forstand, vil bevirke en betydelig Aftagen af Indførslen og sætte Statsmagten i Stand til at afbetale paa Statsgælden og forøge Reservefondet.

Differencen kan imidlertid ogsaa dækkes ved forøget Produktion til Udførsel, og det bliver i første Række Statens Pligt at virke herfor; men dette sker ganske vist ikke derved, at man, naar en Indtægtskilde som Østersfiskeriet skal udnyttes, i Betingelserne for Bortforpagtningen forbeholder Landets egne Børn Ret til, indenfor en bestemt Maksimumspris, at kunne faa Østers leveret til samme Pris paa ethvert Sted i Landet.

For saa vidt den nye Toldlov ikke har taget tilstrækkeligt Hensyn til de Industrier, der alt bestaar, eller som egne sig for vort Land, bør den ændres.

Men hvad der først og fremmest kræver Opmærksomhed, naar en Strømkæntring skal foretages, er den Højde, hvortil Løn eller Vederlag for al personlig Virksomhed, lige fra Direktøren for det store Selskab til Daglejeren og Tjenestepigen, er steget, og som ikke staar i rimeligt Forhold til Udbyttet af de Erhvervsvirksomheder, der skal betale den. Den høje Arbejdsløn i Forbindelse med Uvillighed til at tage det Arbejde, der bydes, hviler med en knugende Vægt paa mange Erhverv og har i mange Tilfælde ligefrem umuliggjort Konkurrencen med Udlandet.

En gennemgaaende Nedsættelse af Arbejdslønnen med 10 % — paa de Omraader, hvor en større Lønforhøjelse har fundet Sted — lige godt for Arbejderen og Arbejdsgiveren, kort sagt for enhver, der tilbyder sine Medborgere sin personlige Arbejdskraft, vilde nedsætte Forbruget stærkt og vilde øve en gavnlig Virkning paa Erhvervslivet.

Der vil blive Anvendelse for større Arbejdskraft; Produktionen (særlig af Landbrugsvarer) vil blive større og værdifuldere. Der vil ialt blive udbetalt mere Arbejdsløn end nu, og der vil blive færre Arbejdsløse.

Det mellemstore og navnlig det mindre Landbrug vil da ikke behøve at længes efter Malkemaskinen og vil kunne ophøre med at anskaffe kostbare Høstmaskiner, der kun benyttes faa Dage i Aaret, og som i Forrentning, Amortisation og Vedligeholdelse belaste disse Landbrug med en stor aarlig Udgift.

Kvinden, hvem Andelsmejeri, Brygger, Bager og Slagter har lettet for alt det besværlige Arbejde i Landhusholdningen, maa ikke holde sig fornemt tilbage fra Deltagelse i Landbrugsarbejdet; thi det moderne arbejdende Samfund kan ikke undvære Kvindens Arbejde. Det gaar med hende som med Manden: Naar hun intet alvorligt har at bestille, faar hun Tid og Lyst til at bruge Penge og vil i mange Tilfælde tage Manden med paa Slæbetov.

Thi Jorden kan drives bedre, ja meget bedre, særlig ved Forfølgning af Ukrudtet; Kreaturerne kan røgtes med større Omhu, og Bierhvervene bringes til at give større Indtægt.

Ros gaar til Hovedet, og der er ødslet med Lovord paa vore Landmænd.

Naar der gennem den større Arbejdsomhed og ved Arbejdskraftens Erhvervelse til rimelig Betaling bliver større Udbytte af Produktionen, bliver den anden Hovedfaktor for Bevarelsen af den økonomiske Selvstændighed den, at vi selv gennem Opsparinger opsamler den Kapital, som vi har vænnet os til at laane af Udlandet; der maa — ved formindsket personligt Forbrug — i ganske anden Udstrækning end nu lægges Kapital op baade af dem, der har smaa, og dem, der har store Indkomster; det er ikke tilstrækkeligt, at Folk med gode Indtægter ikke bruger mere end de har Raad til; Landet har ikke Raad til, at nogen Del af Befolkningen forsømmer den Kapitalopsparing, som er almindelig i andre Lande og som er paa Vej til at skaffe disse andre Lande det økonomiske Herredømme over vort Land. Foruden at Stat og Kommune direkte kan tage Del heri ved Gældsafbetaling og Kapitalopsamling, kan de indirekte i høj Grad virke derfor; det er beregnet, at gennem direkte og indirekte Afgifter maa Befolkningen afgive omtrent en Fjerdedel af sin Aarsindtægt til det Offentlige; det er da af største Vigtighed, at denne store Beskæring af Produktionsudbyttet foretages saaledes, at den mindst mulig tages

at Kapitalopsparingerne eller hæmmer disse, men mest mulig tages af det unødvendige Forbrug.

Der kan altsaa i det store og hele gaas to Veje: man kan spare og man kan arbejde. Vi bør gøre begge Dele. Saa vil ogsaa det Underskud, som Forf. af disse Bemærkninger har villet gøre sine Landsmænd bange for, efterhaanden kunne bringes til at forsvinde.

Naar det er sket, kunne vi tage fat paa at betale vor Gæld, og naar vi da komme saa vidt, at vi selv eje Prioriteterne i vore Ejendomme og Skibe, selv eje Aktierne i vore Selskaber og selv eje Pengene i vore Banker, behøve vi ikke længere at være bange for »den økonomiske Afhængighed«.